

Művészettörténet

Egy elfelejtett szentesi keramikus: Jakó Géza (1886—1943)

KATONA IMRE—RÓZSA GÁBOR

(Budapest, Iparművészeti Múzeum — Szentes, Koszta József Múzeum)

I. Jakó Géza agyagipari szaktanár hagyatéka

Szentes az 1830-as években önjerejéből az elsők között váltotta meg magát, lakóit és tág határát a feudális terhektől. Szabad polgárai előtt hirtelen nyílt meg az akkor már kapitalizálódó világ számos lehetősége: rohamos fejlődésnek indult az ipar, a kereskedelem, ehhez igazodott a közigazgatás, a megyeszékhellyé lett városban pedig táptalajra leltek a *szolgáltató kisiparosok*, és gyökeret ereszthettek a legtehetségesebb, hagyományos népi alapokon kivirágzó kétkézi művészetek. (1. kép)

Cserna Károly korabeli metszetén a Vármegyeház, a Református Oskola és templom hajójának ölelésében láthatjuk a piacteret, a már akkor is híressé lett szép

1. „A szentesi piacz-tér” Cserna Károly korabeli metszetén
(SZÍVÓS Béla cikkéhez Az Osztrák—Magyar Monarchia írásban
és képen — Magyarország II. kötet 467. o. ábrája Bp. 1891)

korsókat kiállító gölöncsérek árusasszonyaival. A *Korsós soron* az 1870. évi összeírás 10 fazekast regisztrált, de még vagy ugyanennyien üzték a tálás-, kályhás-, agyagiparos mesterséget szerte a városban.¹ A kép középterében magasodó díszes felépítményű *artézi kútról* korsós asszony hordja a vizet, a városiaknak nem kell már a Kurca posványos vizét inni, mert 1886-ban végre használatba vehették az Alföld akkor legmélyebbre fúrt kútját.² Jelképesnek is tekinthetjük, hogy ugyanebben az évben, Szentés egykor volt virágzásának legfényesebb idején, csikorgó, szűkös télben, január 4-én született az I. tized 496-os házában Jakó Mihály szabómester és Kovács Mária hetedik gyermekeként *Géza*, aki tucatnyi testvérből felcseperedett tíz közül talán a legnagyobb dicsőséget szerezte szülővárosának.³ A szülők mindketten iparoscsaládból való, szorgos emberek: a Felsőpiac utcai Szegi-házból való *Buzi-Jakó Mihály* idegenben tanulta ki a szakmát, és *Kovács-Borbély Mária*val kötött házasságának évében vétetett fel a szentesi „Betsülletes Szabó Céhbeli Mesterek” sorába.⁴ (2. kép) Ha végigtekintünk a Jakó-gyerekek táblázatba foglalt születési-keresztelői (anyakönyvi) és életút adatain (I. táblázat), láthatjuk, hogy a szegény szabómesternek legfel-

2. Jakó Mihály női szabómester, és felesége, Kovács Mária
(Fényképek Hettesheimer Berta Bp. tulajdonában)

¹ CsmL(Szf) V. 145. f/17. d.: 2745—2757. hrsz műhellyel is rendelkező fazekasai: Ácsi Kovács János, Gyarmati Bálint, Gyarmati András, Kabai József, Kerekes Mihály, Komlósi Sándor, Pálfi József, Szatmári Nagy Gábor, Szatmári Nagy Lajos és ifj. H. Varga Mihály voltak. A *Korsós-sor* fazekasainak adataira Kiss Tóth Tihaménné hívta fel figyelmünket, amiért köszönettel tartozunk.

² HALAVÁTS Gyula: A szentesi artézi kút. Bp. 1887. 3—12.

³ Szentési Református Központi Lelkészi hivatal anyakönyve XIV. kötet (1878—1887) 318. old.

⁴ CsmL (Szf) IX.14.: a Szentési szabó céh iratai (1779—1884) 2.k.: A Betsülletes Szabó Céhbeli Mesterek nevei 1779-től kezdve. 1875. évnél.

I. táblázat:

A Jakó-testvérek születési adatai

Anyakvi. sz.	Születés	Dátumok	Keresztelő	Keresztnév	A szülők lakhelye a keresztelőkor	Keresztszülők	Megjegyzés
470/1876	Sep. 12.	Sep. 14.		ETELKA	II. kerület 22. sz. ma Wesse-lényi 60. sz. telek helyén állt a ház.	Kolpaszky György tímár Kovács Juli-anna ref.	Tanítónő, majd tanárnő a polgári leányiskolában, a kézimunka, szépírás és szabadkézi rajz tárgyakkal. Több műkedvelő est innepelt éneke. Művészi módon hímezett.
446/1877	Aug. 27.	Sep. 3.		MÁRIA	I. kerület 230. sz. ma az Ady Endre u. 21. sz. telek helyén állt a ház	uők	Apja műhelyében kitanulta a női szabó és kalaposmesterséget, 25 éves korától önálló divatüzletet vezetett a Kossuth téren. Losonczy Józsefhez ment férjhez. Lánya Mária.
463/1878	Aug. 29.	Sep. 5.		ANDOR	uo.	uők	Cukrászmester, alkalmi torták „szobrásza”, és kiváló zenész, dzsesszzen- gorista. A háborúban szerzett be- betegségben fiatalon halt meg.
1/1881	Dec. 25.	Jan. 2.		VILMA	I. kerület 416. sz. a mai Kos- suth L. u. 20. sz. telken állt uo.	Debreczeni La- jos szabó Balogh Lídia ref. uők	Nagyon fiatalon, tifuszban haltak meg, bár egyikük már férjnél is volt.
373/1882	Jul. 21.	Jul. 30.		IRMA			
90/1884	Feb. 8.	Feb. 17.		ILONA	III. kerület 11. sz. a mai Pe- tőfi S. u. 11. sz. Ónodi-ház	Kolpaszky György tímár Kovács Juli-anna ref.	Tanítónő, férje Azsaltovics Gyula. Gyermekük nem volt, Párkányánán éltek, ma a szlovákiai Sturovo-hoz tartozik.
31/1886	Jan. 4.	Jan. 17.		GÉZA	I. kerület 496. sz. a megszünt Szemre Bertalan u. I. sz. helyén, ma kb. a Kossuth L. u. 30—32.	uők	Keramikus szaktanár, a tallinni képző- művészeti főiskola kerámia tanszéké- kének megszervezője. Felesége Mark- stein Ilona keramikus iparművész, gyermekük Géza (közgazdász) és Gáspár (tornatanár), mindketten meghaltak.
389/1887	Aug. 28.	Sep. 11.		SÁNDOR	III/11. lásd fent	uők	Középiskolai tanár, feltaláló, fiatalon meghalt.
184/1889	Ápr. 2.	Ápr. 24.		BÉLA	III. kerület 4. sz. ma Petőfi u. 4. az ún. Mátéffy-ház	uők	Egész kis korában meghalt.
519/1890	Dec. 9.	Dec. 26.		BERTA	uott	uők	Tanítónő, I. férje Kiss Béla jegyző, II. férje Hettesheimer Péter állam- építészeti mérnök.
306/1892	Jul. 15.	Aug. 11.		GIZELLA	uott	Abonyi Gyula színész Bodnár Gizella	Egészen kis korában meghalt.
273/1894	Júl. 4.	Jul. 19.		DEZSŐ	I. kerület 235. sz. a mai Ady E. u. 13. Kígyó utcai sarkok, az ún. Schwarzház	Kolpaszky György tímár Kovács Juli-anna ref.	Tanító, kántor, a világháborúban had- nagy. Kodály—Weiner tanítványként 1924-ben zongoraművész-zeneszerző- ként diplomázik, 1933-ban megszer- vezi az első szentesi zeneiskolát. 1939-től katonakapitány, 1945-től énektanár. Szerzeményei a KJM-ben: Htd. 85. 10.

jebb egy vagy két gyermeke született csak ugyanabban a házban; a bérletet, a kis műhelyt valamilyen könnyen sejtethető okból 2-3 évente el kellett hagynia, és az egyre szaporodó gyerekekkel a városnak három kerületét is át- meg áthurcolkodva tágasabb, a vevőkör szempontjából pedig központibb fekvésű helyre kellett költözködni. A sok sorscsapás között, melyhez hozzájárult az elsőszülött *Etelka* sántasága, a Nagy Víz idején született *Vilma és Irma* korai halála, az állandó kenyérharc: küzdelem a konkurenciát jelentő kontár varrónők ellen,⁵ a családi munkamegosztás következtében mégis boldogul a Jakó-família. Valamennyi gyermek tovább tud tanulni, Etelkát az iskolaszék már 18 éves korában „visszahívja” a polgári leányiskolába, és ott a rajz, kézimunka és szépírás rendes tanáraként működve jelentős mértékben tud szülein, kistestvéreire segíteni.⁶ *Mária* már 25 évesen önálló cégtulajdonos, megbecsülésnek örvendő divatszalon vezetője, édesapjának legnagyobb segítője.⁷

Mire Géza iskolaköteles sorba kerül, szülei egy nagyon jól menő Úri utcai női divatszabóságot mondhatnak magukénak. Mivel Szentesen Jakó volt az egyetlen mesterember, akinek női divatszabósága volt, nem véletlen, hogy reá esett a városban sűrűn megforduló színészek választása is, amikor rangos vendégművészekre kellett a jelmezeket alakítani. A kis *Gizella* születésekor épp *Jászai Mari* várta a város művészetkedvelő közönsége, és a keresztelőt, mely akkoriban az újszülött pár napos korában mindig lezajlott, a nagy díva kedvéért egy hónappal is elhalasztotta a műkedvelő család. A tizenegyedik (!) gyermek keresztzületi most nem *Kolpaszky György* tímármester és felesége, *Kovács Juliánna*, az anyai nagynéni voltak, hanem *Abonyi Gyula* és *Bodnár Gizella* színészek!⁸

Géza első iskolája, a református központi fiúiskola alapjait, és az oktatás mi-kéntjét még *Kiss Bálint* tette le.⁹ (Lásd az 1. képen középpüti!) „Megelőzte korát a rajzolás tanításával is: ... a megfigyelésre, a tárgyak megismerésére kiváltképpen alkalmas rajzolásban már a kommunikációs lehetőséget is felismerte, ... ez által közel-heljük másokkal képzeleteinket, mellyeket e' nélkül sok beszéddel sem tudnánk jól érthetőkké tenni. Mindezeket túl még csinoságra, a természet követésére és ügyességre is szoktatja a gyermekeket, tehát igen fontos tanítani.”¹⁰ Géza tehetsége nyilvánvalóan már igen korán kiütközhetett, ezért adta atyja a legfőbb szentesi iskolába, az épp akkor állami kezelésébe vett főgimnáziumba. Jó iskola volt! Mind a tizenkét tanár hivatása magaslatán állva tökéletesen tanított és nevelt, majd mindegyik meghatározó részt vállalt a város életében is. A fiú csak közepesen rajtolt: jót csak magyarából és történelemből, jelest pedig csak szépírásból és szabadkézi rajzból kapott.

⁵ CsmL(Szf)IX.205.: a Szentesi Ipartestület iratai: — 209/1897.X.16. Városi Tanács 17/jrk. Jakó Mihály panaszára több varrónő ellen iparkamarai ítélet szerint 3 varrónő tanoncokkal, 6 pedig egyedül dolgozott kontár módon.

⁶ Szentesi Lap XXIV/95.2.o.: 1894. aug. 12. Iskolaszéki ülés: „...Miután rendes tanítói fizetésre ez évi költségvetésben fedezet nincs, úgy intézkedett az iskolaszék, hogy ez évre alkalmazza —, mint segédtanítónőt Jakó Etelka okl. ipartanítónőt, az intézetnek egyik legkitünőbb volt növendékét.”

⁷ CsmL(Szf)IX.205.: a Szentesi Ipartestület iparlajstromaiból megállapítható, hogy Jakó Mária 1902. március 11-én D/9 sorszám alatt női divat-ra 3114/1902. sz. alatt kapott iparjogositványt. Dr. Kálmán Dezső szíves közlése, amiért köszönettel tartozunk.

⁸ Szentesi Lap XXII/93—94. szám 1892. aug. 9. és 12.: Jászai Mari Szentesen. Szombattól szerdáig öt különböző darabban lépett fel Abonyi Gyulával együtt Csóka Sándor szabadkai társulataival. Lásd még SCHÖPFLIN A. (Szerk.) Magyar színművészeti lexikon I. 20.

⁹ CSÓREGH Éva: Egy XIX.századi lelkész-népoktató-polihisztor pedagógiai üzenete. Bp. 1981. Kézirat a KJM-ban: 45/86. 13. old. KISS Bálint (1772—1853) református lelkipásztor, Békés-bánati esperes 1847-ben kiadott „Első évi oktató”-jának vizuális nevelési elveiről.

¹⁰ I. m. 13. o.

Időleges tanulmányi visszaesését nemcsak az új, szokatlan iskolával, hanem a családi üzleti vállalkozás, a divatszabóság Pestre helyezése, az apa ingázó életmódja, majd édesanyjának korai elvesztése magyarázzák.¹¹

A gimnáziumi rajzoktatás következetesen tematikus megszervezése Szentesen *Krisztiáni István* nevéhez fűződik: a 10—14 éves nebulók tantervében változatos elemekre bukkanhatunk:¹²

„Kedzetben tömeges, táblára előrajzolt egyszerűbb vonal kombinációk négyzetben, és köríves kombinációk. Később meander összetettebb alakzatban hullám, kígyó, csigavonalak... Díszítményi alaktan, kapcsolatban a stílnel és a stilizálásnak a növendék felfogásához mért magyarázatával. Stylizált levelek és virágok, fonadék díszek, levél- és virágszalagok egyszínű (monochrom) és sokszínű (polichrom) előállítás. Egyszerű domború (gypsz) ékítmények árnyékolt rajzolása.”

Első osztályfőnöke, *Balázsovits Norbert* különös gonddal viseltetett az iparosok gyermekei iránt, és *Gézán* mindvégig rajta tartotta a szemét, bár két év után megvált osztályától, 1899-ben igazgatóvá nevezték ki. Új osztályfőnökével, *Matyó Sándorral* is sokat nyert, ő épp a legkedveltebb magyar nyelv és irodalomra tanította, amiből *Jakónak* mindig jó és jeles osztályzatai voltak. A felsőbb osztályokban a „reál” fakultációt megelőző ún. „Görögpótló rajz” és „Görögpótló irodalom” tárgyakkal bővült a tanterv:¹³

„...Középkori stylusok és jellegzetes műalkotások bemutatása és ismertetése. ... Emberi fejrészeknek és fejeknek jeles modorban rajzolt, lapmintákkal és megfelelő magyarázattal kísérve ceruzával, szénrel és krétával árnyékolása. Ugyancsak remekkorbeli mellszobrok rajzolása contourban, majd árnyékolva. Végre a jelesebbekkel aquarell gyakorlatok, ... és természet után való vázolás a szabadban.”

Az ötödik osztály végére közepese már csak mennyiségtanból és német nyelvtanból van, ezért — tekintettel családi helyzetére is — tandíjmentességet élvezhet. Felső osztályfőnöke *Incze József* klasszikus-filológus, és ugyanakkor a legmodernebb gyorsírás-stúdiumok lelkes propagátora, osztályát több hétvégi kirándulásra, múzeum- és tárlatlátogatásra viszi el.¹⁴ *Jakóra* nagy hatással volt még *dr. Berecz Sándor* is, akinek ebben az időben jelent meg tanulmánya a keleti népek képzőművészetéről, egyébként a történelmet tanította neki. Ekkor keletkezhetett *Jakó* első festménye is, melyet később a múzeumnak ajándékozott. Ezzel az intézménnyel már kisdíák korában kapcsolatba került, hisz igazgatója és természetrajztanára, *Derzsi Kovács Ferenc* is a frissiben alakult Történelmi és Régészeti Társulat vezető-ségi tagjai voltak. *Jakót* ez a kivételesen széles látókörű tanár vezeti be a növény- és állattan, a mechanika és akusztika, az optika és a kalorika, majd az elektrika és kozmográfia világába. Talán *Derzsi*, talán *Berecz*, az is lehet, hogy maga *Balázsovits* szervezi be a fiút a múzeumbarát egyesületbe, mindenesetre a századfordulón már ott találjuk nevét e legjelesebb férfiaké közt. A híres múzeumőrrel, *Csallány Gáborral* is megismerkedhet, valószínű, hogy tőle kapja a témát egyik fődíjjal jutalmazott

¹¹ Szentesi Lap XXIV/97. 4. o. 1894. VIII. 17. Hirdetés, és uo. 116. szám 3—4. old. 1894. IX. 30. *Jakóné* 1897-ben, 40 éves korában agyvérzésben halt meg. Heitesheimer Berta szíves közléséért ezúton mondunk köszönetet.

¹² Gimn. Ért. 1898—99. 72.

¹³ Gimn. Ért. 1901—02. 50., 56.

¹⁴ Gimn. Ért. 1900—01. 45., és uo. 1903—04. 13.: „Április 9-én *Berecz Sándor* és *Krisztiáni István* tanárok vezetése mellett 46 tanuló utazott Szegedre a képzőművészeti tárlat megtekintésére. A VIII. osztály megtekintette a Zsoldos-féle gyártelepet, ahol az előzőekénységéről ismert ifj. Zsoldos Ferenc mérnök úr nemcsak szívélyesen fogadta a kirándulókat, hanem gőzgépeket, és a téglasajtó és földporhanyósító gép működését is megmagyarázta.”

önképzőkori dolgozatához: honfoglaló őseink fegyvereiről.¹⁵ A kör könyvtárosaként jelentősen fejlesztette a gimnázium ifjúsági tékáját, ehhez majdnem minden szabad idejét a könyvek között kellett töltenie. Még hetedikes korában megmutatkozott az eredménye kivételes olvasottságának.¹⁶

„Önképzőkori elismerésben részesült egy elbeszélés, melynek *Jakó Géza*, és további 2 műfordítás, melyeknek szintén *Jakó Géza* VII. o. a szerzőjük. A második pályázatra beérkezett két értekezés, melyek közül az egyik díjat (6 kor.) megnyerte, a második dicséretben részesült. *Mindkét* dolgozat szerzője *Jakó Géza* VII. o. tanuló.”

Nyolcadikban ismét új osztályfőnököt kap: *dr. Szigeti Gyula* görög—latin szakos tanár Budapestről jön, ahová meg Berezcz távozik. Bizonyára rácsodálkoznak egy kicsit az alföldi fiúk: a sima modorú világfi, tisztelt tanárak személyében egy újabb példa a kisvárosi parlagiasságból való kiszakadás lehetőségére.

Az érettségi nagy próbatétele során az osztályból csak ketten jeleskednek, Jakó hetedmagával jól, a többség pedig úgy-ahogy „megérett”, mindössze ketten utasítottak utóvizsgálatra.¹⁷ Ahhoz képest, hogy majd ötvenen kezdték együtt a gimnáziumot, és csupán 18-an jutottak el a maturátusig, elég jól értek révbe az Élet-ben is: sok orvos, több mérnök és jogász, két tanár és két vegyész lett. Az utóbbiak egyike Jakó Géza volt, akinek egyenes útja nyílt a fővárosba, hisz apjának a divatszabósága a VII. kerületi Akácfa utca 25-ben működve, alkalmas szállást és ellátást jelentett a tanulni vágyó ifjúnak. És még valamit! A művészet, a múzeumok és a bohém színésztársaság közelségét. Jakó Mihály ugyanis a közeli Nemzeti Színház öltöztetőszabója, több darabban egykori jelmeztervezője volt.¹⁸ A szentesiek évekig csak hébe-hóba láthatták otthon, és ezért meg is jegyezték:¹⁹

„Ha végigment a város utcáján, utánozhatatlan udvariassággal és eleganciával emelgette zsiardi szalmakalapját, s az arra alkalmas időben virág sohasem hiányzott a gomblyukából. Inkább tisztviselő benyomását keltette, mint iparos emberét.”

Gézát az Országos M. kir. Mintarajziskola és Rajztanárképző Intézet felvételi vizsgáján támasztott feladatok nem érték váratlanul.²⁰ Emberi fejet kellett rajzolni a gipszmintáról, ékítményes rajzot készíteni féldomború mintáról és nagyméretű geometriai testcsoportot rajzolni a szabadban. Előtanulmányi eredményét is figyelembe véve az intézet legrangosabb szintű rajztanárképző szaktanfolyamára nyert felvételt.²¹ Társai közt a félegyházi *Holló László*, a művésznövendékek között *Berény Róbert*,

¹⁵ Gimn. Ért. 1903—04. 57.: „Írásművekre egy ízben hirdetett a Kör pályázatot. Erre a pályázatra 22 dolgozat érkezett be, melyek közül két értekezés részesült jutalomban: » Honfoglaló őseink fegyvereiről. « (Csallány Gábor díj 10 kor.) és » A rovarokról. « c. (Köri díj 4 kor.) Mind a két értekezést Jakó Géza VIII. o. tanuló írta.”

¹⁶ Gimn. Ért. 1902—03. 61.

¹⁷ Gimn. Ért. 1903—04. 87.

¹⁸ Dr. Glatz Olivérné, Jakó Mária leányának szíves közlése, amiért ezúton mondunk köszönetet.

¹⁹ Papp Teréz múzeumbarát, nyugalmazott gyermekvédelmi felügyelőné szíves közlése, melyért köszönettel tartozunk.

²⁰ Képzőművészeti Főiskoláról csak 1908 szeptemberétől beszélhetünk, melynek jogelődje az 1871-ben alapított Mintarajziskola és Rajztanárképző volt. Jakó Géza a Rajztanárképzőbe nyert felvételt, tanári diplomát 1910-ben már a Képzőművészeti Főiskolától kapott.

²¹ Az intézet fakultásai az alábbiak voltak:

a) A rajztanár- illetve rajztanító-jelöltek tanfolyama,

b) A rajztanítónőjelöltek tanfolyama,

c) A rendes művésznövendékek tanfolyama.

Előbbiekhez középfokú végzettségre (érettségire), az utóbbihoz a tehetségen kívül mindössze a 16. életév betöltésére volt szükség!

Bory Jenő és Vágó Sándor nevét olvashatjuk az évkönyvekben, harmadévben egy szentesi földije is akad, a vele egyívású Zolnay Géza személyében.²²

Lotz Károly egykori intézetét akkor Székely Bertalan és Szinyei Merse Pál irányították, de Jakóra a legnagyobb hatással ismét csak egy földije, a Szentes-nagyvölgyparti utcából csak nemrég világhírnév felé tört Hegedűs László lehetett.²³ Hegedűs ekkor volt pályája csúcán, elnyerve a Fraknoi-ösztöndíjat egy évet Rómában töltve előkészíthette a rajztanárok milánói kongresszusára bemutatott magyar főiskolai kiállítást. Jakó két nyarat is Olaszországban tölthetett, és másodjára már vele lehetett Markstein Ilona is, későbbi felesége, a gyakorlati iparművészeti tanfolyamon jeleskedő rajztanítónő-jelölt. (3. kép)

Mindkettőjük előmenetelét tekintve megállapíthatjuk, hogy az igényesebb növendékek közé tartoztak. Géza már a II. év mindkét szemeszterében 200—200 kor., a III. év elején 400 kor., és a IV. évben 600 korona állami ösztöndíjban részesült, de elnyerte „az Egyetemes kísérletező intézet Védőjegyre kiadott” pályázatának III. díját is. Ilona pedig az iskolának is dicsőséget szerzett akkor, amikor a *cement-padlóburkolat* tervrajzára hirdetett nyilvános pályázaton a már végzett és praktizáló iparművészek elől is elvitte az I. díjat.²⁴ Mindketten különös szorgalommal vettek részt *Olgyai Viktor* grafikai különanfolyamán, ahol a legmodernebb sokszorosító eljárásokat és technikájukat sajátíthatták el. (4. kép)

Az iparművészeti rajz és tervezés tantárgyát Nádler Róbert adta elő egyre nagyobb óraszámokban, az építészeti rajzot, a stíl- és alaktant pedig Hauranek Ferenc. Mintázást Lóránfi Antaltól, művészettörténetet Pasteiner Gyulától tanultak, akivel újabb közép-olaszországi építészeti-szobrászati tanulmányúton is voltak. A tájképfestészeti és néprajzi kirándulások, a közösségteremtő diákasztal, és még ki tudja, mi és mennyi hallgatói-jelölti lehetőség arra sarkallják őket, hogy tanulmányaikat még ne fejezzék be, és Géza sikeresen pályázza meg a ritka V. évi ösztöndíjat, melynek összege lehetővé teszi számukra, hogy a híres angliai *staffordshirei Stoke* városka népi fazekas iskolájába iratkozzanak be 1909 szeptemberében.²⁵ Az intézmény *Dr. J. W. MELLOR* vezetésével olyan egész éves tanfolyamokat szervezett, melynek szorgalmi időszakában a hallgatók három fokozatú, egyenként 30 órás elméleti és gyakorlati előadássorozaton készülhettek fel a minősítő vizsgára. Ehhez legalább hároméves ipari szakmai gyakorlatot, és a II. fokozatú vizsgához pedig saját kutatáson alapuló diplomamunkát kellett felmutatni az iparszerű kerámia tárgyköréből. Az intézmény sokat hangoztatott jelszava volt: „Chemistry is not to be regarded as an accomplishment, but as a necessity!” — vagyis hogy a kémia nem melléktárgy!²⁶ Ezt Jakókék nagyon komolyan vehették, hiszen fizikai-kémiai előképzettségük, amit a művészeti főiskolai tanulmányok előttről a gimnáziumból, illetve

²² OMKMR. Ért. 1904—05. 51—55. és uo. 1906—07. 66—72.

²³ Zolnay Géza a szentesi gimnáziumalapító Zolnay Károly unokaöccse, Zolnay Kálmán várm. aljegyző és Toncs Emilia gyermeke, szül. 1886. dec. 15-én. A Joó-Fridrich-féle „Atelier” tagja, majd Bp-en rajztanár, szakfelügyelő. Festészete Jakóéval egy töről fakadó, a Hegedűs László-féle iskola követője.

²⁴ CsmL(Szf) Csongrád vármegye Felekezeti Anyakönyv Másodp. Levéltári gyűjt.: a./ Róm. kat. Szentes 1862—1870. a. 54. IV. B. 434 1870/48 akvi. sz. Jan. 3/4. László, Hegedűs Imre és Szénási Rozália közrendű katolikusok gyermeke.) Nagyvölgyparti u. 1440., és OMKMR. Ért. 1910—11. 36—38. nekrológ

²⁵ OMKMR. Ért. 1906—07. 69., és 1907—08. 35., valamint 1905—06. 52. m

²⁶ KJM. Helyt. dok. Ltsz.: 85. 14. 13. 1.: Syllabus of Work in the Theory and Practice of Pottery ... Session 1909—10. Szerk: J. W. Mellor. Country Pottery Temporary Laboratory, Stoke-on-Trent, Staffordshire 1909. 1—17.

²⁶ I. m. 4. o.: „A kémia nem melléktárgy, hanem szükségesnek és nélkülözhetetlennek tekintendő!”

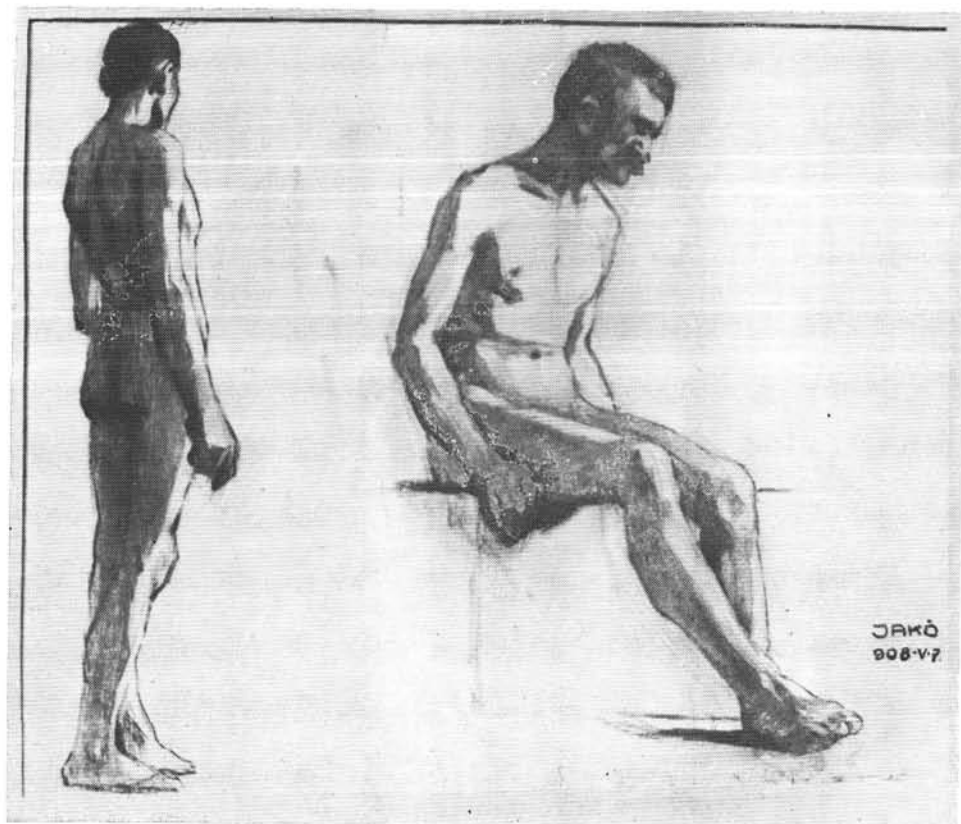

3. Hölgy székkal — félnapos tanulmányrajz 1906
(szén-papír 32×56 cm Dr Jakó Éena Bp. tulajdonában)

a kereskedelmi iskolából és az Iparrajziskolából hoztak, csak alig középszintű lehetett. Az elméleti előadásai *Tunstallban*, a gyakorlati foglalkozások *Stoke on Trentben* voltak, és az alapfokú, kezdőknek ajánlott tanfolyamokat a távoli Írtenger parti Ribble-öböl menti *Longtonban* tartották meg egymással párhuzamosan, szinte egy időben. A Jakóékhoz hasonló „igényes” jelölteknek tehát majdnem az egész Stafford megyét be kellett utazniuk nap mint nap, s mivel ez Anglia egyik legjelentősebb iparvidékén, Birmingham, Manchester és Liverpool ölelésében egészen 1910 április végéig tartott számukra, elképzelhető, hogy mennyi életre szóló megha-

tározó élményt raktározhattak magukba. Természetesen a téli és húsvéti szünetekben, az akkor még nyugodalmas angol hétvégeken a leghíresebb múzeumokat, tárlatokat látogathatták, erről tanúskodnak Jakó Géza tanulmányútján készült reánkmaradt kerámiatörténeti jegyzetei.²⁷ A kifelé vezető, és hazafelé tartó út sem lehetett élménytelen számukra. Sajnos ezek állomásait a rajzos füzetek alapján csak sejtjük, viszont azt tudjuk, hogy Angliából egyenesen Pécsre siettek, a híres Zsolnay-gyárba — feltehetően azért, hogy az előírt 3 éves gyakorlatra, az iparszerű kerámiai szakdolgozati témára, a saját kutatás lehetőségére hazai környezetben telessenek szert.²⁸

Az élet azonban itt is közbeszólt, mert családi örömöknek néztek elébe, és a pécsi ideiglenes szállás, távol mindkét szülői háztól a családalapításra nem lehetett alkalmas. Gézának is megszűnt a pesti lakáslehetősége, mert a fiatalok szárnyra

4. Tónusos és vonalas akt-tanulmányok 1908
(szén-papír 51×43 cm Dr Jakó Éna tulajdonában)

²⁷ KJM. Helyt. dok. Ltsz.: 85. 14. 10. 1—3. A rajzos jegyzetek némelyikében dátum és helyszín is szerepel, ezekből az alábbi állomások azonosíthatók:
— Mainz 1909. IV. 15., Trier, V. 29., Leiden, VIII. 24—IX., Amszterdam, XI. 8., Stoke-on-Trent 1910. I., London, II. 3.

²⁸ Romváry Ferenc szíves közlése, miszerint NIKELSZKY Géza kutatásai szerint Jákó Géza rajztanár néhány újfajta váza tervét készítette el.

kelvén Jakó Mihály, immár 60 évesen, végleg visszatért szülővárosába, Szentesre, és 1897-ben, felesége halálával megszűnt iparát, 1909-ben újra kezdte, és 2 segéd-
del, 2 tanonccal folytatta azt 1922-ben bekövetkezett haláláig.²⁹

A fiatalok problémáját Marksteinék oldják meg egy budafoki ház és telek megvásárlásával, ahol idővel még saját kemencét is építhetnek, illetve Géza vállalt 1910-ben sürgősen tanári állást a Székesfővárosi Községi Iparrajziskolában, ahol felesége is tanult. Az akkor már majd másfél évszázados múltra visszatekintő híres intézményhez *Kós Károllyal* együtt lépett be tanárnak, erről így vall az értesítő:³⁰

„Az iparrajziskola három legöregebb érdemes tanára Lechner Gyula, Pálóczi Antal és Száraz István által engedélyezett szabadságot élvezve, ez iskolai évben már nem tanítoitak. Az építőipari téli tanfolyamon ez által megüresedett órákat Kós Károly okleveles műépítész látta el. A többi megüresedett órákat az iparrajziskola tanárai vállalták el, mi által már alkalmazásban volt tanársegédeket annyi önálló órára kellett beosztaniuk, hogy a felmerült helyettesítéseket és segédkezéseket már nem végezheték, s így mint tanársegédet, Jakó Géza okleveles középiskolai tanárt alkalmaztuk.”

Az akkori iparrajziskolának sokirányú funkciója volt. Ellátta az iparosság továbbképzési igényeit, nevelte az iparos pályára készülöket, helyet és lehetőséget adott a műkedvelők rajzi és rajztudáson alapuló, valamint különböző technikákban és ügyességekben való képzéséhez, és ugyanitt képezték a fővárosi tanonciscolák rajz-tanítóit is. (*Vértes*) *Vögel* *Rezső* volt az agyagipari tanfolyam vezetője, egyébként ő volt Jakóné osztályfőnöke 1904—06 között a nyilvános rajz- és mintázási terem női munkatermében is.³¹ Az ismeretség révén egykori tanítványának férje számára, Jakó Géza kezébe bántan adhatta át katedráját. Az iskola nagyra becsült öregje volt *Györgyi Kálmán* is, aki a „Magyar Iparművészet” c. folyóirat szerkesztőjeként már 1913-ban helyt adott néhány Jakó-kerámia fényképes ábrázolásának.³² Györgyi az Országos Iparművészeti Társulat titkáráként melegen támogatta Jakó Géza önálló kerámiai szárnybontogatásait, és talán nem véletlen, hogy kritikájában, melyet az 1914. év végi „Karácsonyi iparművészeti vásár”-ról írt, az egykori munkaadó Zsolnay-gyár termékei után mindjárt Jakó munkáival foglalkozik.³³

„A Zsolnay-gyár erős fémreflexű, gazdag virágdíszű, csodálatosan fejlett technikájú újdonságai Fischer Emil néhány diszkrét színezésű díszvázája mellett is feltűnést keltettek JAKÓ Géza tanárnak igénytelen, de művészi hatású cserepei. Vetélytársai e téren Fábíán Gyula és neje (Sárvár), kik nehéz viszonyokkal küzdve évről-évre mindinkább tökéletesítik kerámiai munkáikat.”

Képzelnék el, hogy ez a bátorító kritika egy rangos művészeti folyóiratban milyen ösztönzően hatott a Jakó házaspárra! A sárvári Fábíán házaspárral való összevetés pedig a férj neve alatt végzendő közös művészeti tevékenységre ösztönözhetette Markstein Ilonát, aki a névtelen társként való elismeréséért folytatott küzdelemben már emancipálva érezhette magát. (5. kép) Jakót művészi kibontakozásában a háború akadályozta meg. Az általa készített apró „csecsebecsék”-nek a világegés közepette aligha lehetett piaca. A kemence felfűtéséhez szükséges tüzelőfa beszerzése pedig egyre drágább, egyre lehetetlenebbé válhatott. A társulat karácsonyi vásárainak is jóval kisebb volt a sikere, de nem úgy Jakó Géza egyszerű, olcsó és mégis művészi kerámiáinak! A háborús emléktárgyak pályázatán pedig, ahol „...olyan apró tár-

²⁹ Szentesi Akvi. Ker. 453/1922. sz. halotti akvi. kiv. Hettesheimer Berta tulajdonában.

³⁰ Székesfővárosi Községi Iparrajziskola Értesítője 1910—11. 8.

³¹ SzfKI. Ért. 1904—05. 61.

³² Magyar Iparművészet (MI) 1913. 26. 49. ábra: Jakó Géza: Mázas cserepek (Gömb alakú és hengeres vázák, mély tállal.)

³³ MI. 1915. 38.: „Karácsonyi iparművészeti vásár...”

5. Markstein Ilona és Jakó Géza a budafoki műhelyben 1920 körül
(Jakó Géza amatőr-felvétele üveglemezen F. 6631. KJM. ltsz.)

gyakat kellett tervezni, tetszés szerint való anyagból, tetszőleges rendeltetéssel, amelyet pár fillérért az ember boltban megvásárolhat, ajándéknak odaadhat.” Jakó Géza nem véletlenül részesült az elsők között előkelő díjazásban.³⁴ Még 1917—18-ban is jelentős bevételei voltak, bár műhelyét csak az M. kir. Kereskedelmi Minisztérium segélyével tudta fejleszteni.³⁵ Hagyatékában fennmaradt 1918—20 közötti könyvelési

³⁴ MI. 1916. 59.: „A háborús emléktárgyak...”

³⁵ KJM. Helyt. dok. ltsz.: 85. 14. 5. 1.: 4. oldal; 1918. IX. 16.

naplójából tudjuk, hogy csaknem harminc viszonteladó kereskedővel értékesítette portékáit, és egy-egy vásárlóval csak ritkán tudott 100 K-ás üzletet vagy annál nagyobbat lebonyolítani. Legtöbb termékét *Radványi István*nak adta el, akinek feltehetően Pesten volt üzlete, de áru elkerültek Mezőkövesdre és Besztercebányára egyaránt.³⁶ A megélhetés érdekében nem volt válogató: vázát, hamutartót, állatfigurákat, szenteltvíztartót, szentképet, virágcserepet és apró edényeket is készített. Ebben az időben fényképezte le kerámiai laboratóriumát, így az egykori termékeket és a műhely berendezését vizuálisan is rekonstruálni tudjuk. (6. kép)

Nyersanyagait Kopeczkytól és Klazsig Mihálytól vásárolta, de az igényesebb festék- és mázanyagokat a külföldi *Bidtel*-cégtől szerezte be. Legtöbb kiadása mindig a tűzifára esett, 1921-re ez az összeg elérte a teljes forgalmának negyedrészt is. Talán épp ezért vállalkozott különösebb befektetéseket nem igénylő szakértői tevékenységre. Az Anyagértékesítő Rt.-tól, a dr. Fonó-főle irodától, az Industriától, és az Unió pipagyártól jelentős tiszteletdíjakat kapott ez idő tájt.³⁷

A világpolitikai események: a várva várt béke, majd a forradalmak Jakót is kizozdíják budafoki magányából. 1919-ben jelenik meg első írása: „A művész és a szocializmus”, és még ugyanabban az évben közli a Magyar Iparművészet hozzájárulását a nyílt vitához: „Tennivalók az iparművészet terén.”³⁸ Írásában az iparművészek érdekcsoportjainak kiállítási csarnok, illetve iparművészeti üzlet létrehozására irányuló eltérő véleményét igyekszik összebékíteni, és a gazdasági pangás miatt jajongókat fúzióra ösztönzi:

„A forgalom természetesen nagyon megcsappan, de ha a fővárosban csak két ilyen üzlet maradna nyitva, nem ok arra, hogy éppen a magyar iparművészek bolta hiányozzék.

...

Ne engedjük, hogy az eszközök kiszorítsák magát a célt, ne adjunk az ügynek hangzatos címet, márványtáblát, pazarul berendezett irodákat és vezérigazgatót, hanem fejszünk ki annál több produktív munkát és annál nagyobb alaposságot.

...

Ha az iparművészek összeállnának és a saját erejükre támaszkodva, *szövetkezeti alapon* akarnak megvalósítani ügyüket, nem hihető, hogy azt az anyagi tőkét, amire szerényebb alapon szükség van, nem tudnák előteremteni maguk az iparművészek. Úgyes vezető erő mellett, egy kis áldozattal, kitartással és szorgalommal elérhetnék a célt, kezdjünk hozzá tehát inkább ma, mint holnap.”

Mire írásai megjelennek, Horthy Miklós emlékezetes bevonulása után sem a „szövetkezeti” szónak nincs jó hangzása, sem a művészet és a művészek szocialista megítélésének nincs már semmi alapja, Jakónak is sürgősen vissza kell vonulni a közéleti szerepelés színtereiről budafoki alkotó magányába. Műhelymunkájának meg is látszik a következménye: az újjárendezett karácsonyi vásáron, 1921 decemberében ismét meglepí a közönséget³⁹:

„Évről évre izmosodó tehetségről számolnak be JAKÓ Géza kerámiai munkái. Nagy anyag-szerűség, a formáknak nyugodt, érett átgondolása, s a festékhatásoknak finom színderűje jelentkezett munkáin, melyeknek nagy érdemük még az, hogy árban is hozzáférhetők a szerényebb képességű vásárlók számára...”

³⁶ Uo. 4., 8. old.

³⁷ Uo. 10—11. old. 1920—21. és 200/1—14. tervezet a Városlódi Kőedénygyár üzembe állításáról.

³⁸ Magyar Életrajzi Lexikon (MÉL) I. 792. Bp. 1967., és MI. 1919. 3—4—5.

³⁹ MI. 1922. 33.: „Kerámiák...”

6. Jakó Géza munkatársaival a festőasztalnál 1920 körül
(Jakó Géza amatőr-felvétele üveglemezen F. 6633. KJM. Itsz.)

Első külföldi szereplése a helsinki magyar—finn kiállítás alkalmából további meghatározó sikereket hoz számára. Itt ismeri meg munkáit *Pats VÖLD*, a tallinni művészeti- és ipariskola igazgatója, aki előtt Jakó neve már ismeretes lehetett a berlini „Töpfer-Zeitung”-ban megjelent, a magyarországi agyagipari szakoktatás helyzetét bemutató cikke alapján.⁴⁰ Itthon is nyilvános elismerésben részesül külföldi szerepléséért és újabb hazai sikereiért: 1923-ban az Iparművészeti Társulat kiállítá-

⁴⁰ KJM. Helyt. dok. Itsz.: 85. 14. 7. 2. 1. (kézirat)

sának megnyitóján a vallás- és közoktatásügyi minisztertől átveheti az állami iparművészeti érmet.⁴¹

Az 1923/24-es tanévtől megválnak a Fővárosi Iparrajziskolától, és innentől kezdve egy kicsit távol is kerül a hazai iparművészettől.⁴²

„JAKÓ Géza f. iparrajziskolai tanár az eszt kormány meghívására 1923 október havában Revalba utazott, hogy ott kerámiai tanműhelyt rendezzen be, és ezzel alapját vesse meg az esztországi agyagművességnek. Jakó tanárkodása mellett mintegy 15 év óta foglalkozik kerámiával, s a maga erejével és páratlan szorgalmú feleségének támogatásával oly szép eredményeket ért el, melyek nem csak itthon, hanem külföldön is híressé tették szerény, kis budafoki műhelyét. Egyelőre egy évre szerződött az eszt kormánnyal, mely helyes érzéssel választja ki a legalkalmasabb szakembert a kijelölt feladatra. Jakó tanár alapos készültsége, tanári tapasztalatai és kötelességtudása biztosítékai annak, hogy megtisztelő megbízásának teljes sikerrel fog megfelelni.”

A próbaév egyben a család próbatétele is. A nagyfiú, ifjabb Géza már második gimnazista, a kis Gazi pedig elemibe jár. A szentesi család siet segítségükre avval, hogy a gyerekeket a nagybácsik-nagynénik nevelik, ott is járnak iskolába, ugyanoda, ahová egykor apjuk járt.⁴³ A budafoki házat és kertet Dezső öccsére bízta, aki épp ebben az időben diplomázik a Zeneművészeti Főiskolán Kodály és Weiner növendékeként. Dezső a házba lakót fogad fel, a kertet és a földcskét árendába adja ki. A Jakó házaspárnak pedig a távoli Északon új lehetősége nyílik egy alkotó környezet berendezésére — most már állami támogatással. (7. kép) Természetesen az első

7. Tallini tanítványai között 1930 körül (reprodukción)

⁴¹ KJM. Helyt. dok. Itsz.: 85. 14. 2. 1., és MI 1923. 29.: „Kitüntetett iparművészek...”

⁴² MI. 1924. 22.: „Jakó Géza...”

⁴³ Gimn. Ért. 1923—24. 17.: ifj. Jakó Géza a II. a oszt. tanulója.

évek a legnehezebbek, hiszen a revali „Kutsekool”-ban még kemence sincs. Ismét a nulláról indulnak, de most már a budafoki és az iparrajziskolai tapasztalatokkal, és felelősségteljes szakértő múlttal vétezten.

Magyar segítőtársuk *Bauer Ádám*, aki Jakó mellett kerámiamesterként amolyan tanársegédi előkészítő feladatokat látott el. Felesége pedig a második évtől kezdve instruktorként működött mellette, de a szokásos mintázás és festés tanításán kívül vállalkozott az új főiskola bördíszműves, könyvkötő és textilfestő tanszakain is az oktatásra.

Jakót az új lehetőségek újszerű megoldások kikísérletezésére csábították. A több mint félmillió hitelből (észt márkában jelentős tőke!) *kemencéket épített*, az alkatrészeket Lipcseből, az anyagokat Meissenből, az anyagmintákat Rigából hozatja. Már az első évben sikerrel próbálkozik a hazai észt nyersanyagokkal, próbái az Aseri-ből és Vöru-ből származó agyagfajták használhatóságát bizonyítják. (8. kép)

8. Bauer Ádám, Jakó Géza és Markstein Ilona a tanítványokkal 1930 körül

Eleinte németül tanít, de csaknem két év alatt már elsajátítja az észt nyelvet is. Keze alól híressé lett tanítványok sora távozik: *Vally Talvik-Eller* az általa felépített tanszék későbbi vezetőjeként, *Jaan Kort* és *Juhan Mölder* keramikusszobrászként Bauer Ádám instruktori munkáját folytatják 1929-től. A nemzetközi szakirodalomból ismertté váltak még *Aino Pretov* (Aino Alama), *Alma Aints* (A. Van. Jung), *Helmut Kitsukond*, *Ellinor Piipun*, *Mari Simulson*, *Linda-Herman-Liiv*, *Mari Rääk* és *Jaan Drussaar*. Évente 8-10 kerámia szakos növendéket oktatott, így kb. másfél-száz ottani tanítványa lehetett.

Juhan Mölder visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy a pinceműteremben súlyos gondok közt, nagy erőfeszítéssel tudtak csak dolgozni, mert a helységeket gyakran elöntötte a talajvíz. A kemencék átépítése is időszerívű lett, így újabb, modernebb változatot tudtak felépíteni kizárólag Jakó tervei alapján.^{43/a} Az alagsori kemencék fatüzelésűek voltak, de Jakó kísérleti kemencéje gázzal működött. A kerámia tan- szak mellett 1930—33 között keramikus szakiskolát is szerveztek, az ott tankönyv- ként kezelt „Eesti savitöösturite Käsiraamat” (Észt agyagiparosok kézikönyve, 1933) a mai napig egyedülálló szakirodalom.

Jakónak 1926-tól 1929-ig több mint 10 rangos publikációja jelenik meg a nyu- gati szaklapokban, melyek közül nem egyet önállóan is megjelentetnek a szakkiadók. Első nagyobb munkája még a budafoki tapasztalatok alapján született „Keramische Fabrikationsfehler” (Müller und Schmidt, Coburg), „mely az agyagipari technológiá- nak tapasztalati tényeken alapuló sok eddig ismeretlen, vagy csak egyesek részéről ismert tudnivalóját foglalja össze.”⁴⁴ Technológiai tankönyvét egy alapvető anyag- ismereti munka követi alig két éven belül, a „Keramische Materialkunde” (Theodor Steinkopf Verlag Dresden und Leipzig, 1928.), melyet egykori tanár- és művésztsársa, BORSZÉKY Frigyes így üdvözöl kritikájában:⁴⁵

„A német kerámiai szakmunkák az ismert alapossággal foglalkoznak a kerámiai ipar minden technikai, kémiai és dekorálási ágával, de a felhasználandó és a kerámiai iparban általában elő- forduló anyagok és alkotó elemek ismertetéséről szóló könyv, mely ily bőven és szakszerűen lenne megírva, még nem jelent meg.”

A másfél száz oldalas mű három részre oszlik. Az első kettőben a kemikáliákkal és az agyagokkal foglalkozik, „a harmadik részben a kerámia éltető eleméhez szükséges különböző tüzelőanyagokat ismerteti komoly alapossággal.”

Míg alapvető művei a nyomdában vannak, a berlini Keramische Rundschau- ban jelenik meg két kisebb közleménye,⁴⁶ harmadik tankönyvét pedig ugyanez a folyóirat négy egymás utáni számában folytatólagosan közli a repedésmentes fazék- anyagmázakról.⁴⁷ A tisztán elméleti alapokon nyugvó munka először részletesen fel- tárja a mázrepedések okait, majd számba veszi a repedésmentes technológia felté- teleit:

- a cserép és a máz hőtágulási együtthatójának egyeznie kell,
- nem különbözhet a hővezetőképesség és a térfogatváltozás sem,
- a máznak rugalmasnak és nagy szilárdságúnak kell lenni,
- a cserép homogén szerkezetű, felülete nagy kémiai reakcióképességű legyen,
- a mázréteg vastagságának optimumát el kell találni.

E feltételek megvalósítása érdekében a következőket ajánlja:

- a mázhoz kaolint, vagy homokot kell adagolni, és különféle vegyszerekkel kell kezelni,
- a máz és cserép között leöntést (engob) kell alkalmazni,

^{43a} Dr. Jakó Énéának, a művész unokájának jóvoltából hozzájutottunk a centenáriumba Tallinban megjelent E. MARDNA észt művészettörténész kéziratának fordításához, melyet itt kö- szönünk meg.

⁴⁴ JAKÓ Géza: Keramische Materialkunde — Beschreibung der Masse, Glasur und Brenn- materialien sowie der Farbstoffe — Handbuch für den praktiker Hilfsbuch für den Schul- und Selbst- unterricht = Theodor Steinkopf Verlag, Dresden und Leipzig, 1928.

⁴⁵ IMI, 1928. 215.: „Jakó Géza tanár...”

⁴⁶ „Studien über farbige Glasuren = KR. XXXV/6. 69—71. 1927. II. 3. és „Versuche zur Ver- besserung der Töpfertone” = KR. XXXV/18. 283—285. 1927. V. 5.

⁴⁷ „Rissefreie Töpferglasur” = KR. XXXVI (33. 633—636. 1928. VIII. 16., és uo. No. 36. 691—692., No. 37. 707—708., és No. 38. 723—726.

- a feszültségcsökkentést kétoldali mázzal kell elérni,
- emelni kell az égetés hőfokát, növelni időtartamát,
- a cserépanyaghoz különböző adalékanyagokat kell keverni, a mázanyag alkotórészeit pedig igen finomra kell őrölni.

Kísérleteinek végeredményét pedig így foglalja össze:

- = közönséges nem repedező mázt 900—920°-on nem lehet készíteni,
- = célhoz érhetünk, ha az agyaghoz magnéziumos anyagot keverünk,
 - vagy mésztartalmú adalékkal növeljük a tágulási és hővezetési együttható értékét,
 - vagy a mázhoz homok helyett salakot, vagy gránitlisztet használunk, stb.,
- = és az égetés hőfokát 960°-ra emeljük:⁴⁸

„Jakó tanár munkáját háromszoros okból kell örömmel üdvözölnünk. Elsősorban mert kisértékű nyersanyagokat tesz alkalmassá, tehát olcsó. Másodsor: a gyakorlati megoldást tisztán elméleti fejtegetés útján érte el, ezért műve iskolapélda. Végül pedig azért, ..., mivel idegenben élő, de a hazai kerámiaiparral szorosan együttműködő magyar szakember munkája, mely a magyar szaktudósnak az ország határain túl hoz elismerést.”

— olvashatjuk a Magyar Iparművészet szakirodalmi kritikájában.

Külföldi sikereinek csúcspanaszát érezheti magát, amikor 1928-ban hazalátogat szülővárosába Szentesre, és felkeresi Csallány Gábor Európa-hírvivő lett múzeumát, s mivel az igazgatót nem találja helyén, levélben fordul hozzá:⁴⁹

„Mélyen Tisztelt Igazgató Úr!

A közelmúlt napokban Szentesen járván, feleségemmel együtt meglátogattam Szentes város büszkeségét, az Ön Múzeumát, melyet diákkorom óta nem láttam. Az ott lévő értékek nézegetése közben örömmel töltött el mindkettőnk, főleg a kerámiai gyűjtemény ragadott meg bennünket, mert hisz' ez a mi szakmánk! Ha egyszer hozzájutok, s megírom a Magyar Alföld agyariparát — a Szentesi Múzeum kincseire kell majd elsősorban támaszkodnom.

Mint Szentes város szülöttének kötelességemnek tartom a Múzeum agyagipari gyűjteményét gyarapítani. Régebbi munkáimból kiválasztottam hát 3 drb. majolikát és egy olajfestményt a Szentesi Múzeum számára. Kérem Igazgató Urat, iktassa be azokat a Múzeum gyűjteményébe, ha arra érdemesnek találja őket. A majolikákat feleségemmel közösen készítettük a budafoki műhelyünkben.

Egyben fogadja mindkettőnk nagyrabecsülésének őszinte kifejezését
szívvelyes üdvözlettel

Jakó Géza”

A sors különös iróniája, hogy Jakó ajándékai közül épp a kerámiák pusztultak el 1944-ben, festményei közül az 1954. évi leltározás egyet vett számba, egy akvarelljét pedig ugyanakkor kiselejtezték ifjúkori festményével együtt.⁵⁰

Jakót a szükség kényszerítette arra, hogy tüzelés- és hőtechnikával, tüzelőanyag-ismerettel és kemenceépítéssel is foglalkozzon. Egyébként alapvető természete is olyan lehetett, hogy kész eredményeket csak kétkedve fogadott el, és saját munkája során felmerült problémáit is igyekezett mindig maga megoldani — tegyük hozzá: sikerrel! Tallinni kemencetervei mérnöki előképzettséget feltételeznek, folya-

⁴⁸ MI. 1929. 28.: „Rissefreie Töpferglasur...”

⁴⁹ CsmL (Szf) Csongrádvármegyei Múzeum iratai: 142/1928.

⁵⁰ Tarka borjú (olaj-vászon 55×53 cm, KJM. Képz. 54. 59. 1. ltsz.) 117/1954. KJM. sz.: A szentesi Koszta József Múzeum képzőművészeti anyagának selejtlistája. Szentes, 1954. május 21. „10. Jakó Géza, Csenedélet, papír. vízf. 29×25,

...
23. Jakó Géza: Memmon szobor o. v. 34×46,5”

matos üzemű csempégető kemencéje pedig már automatizálási elemeket is tartalmaz.⁵¹ Tervei a gyakorlat próbáját is megállván, újdonság-tartalmuk miatt szabaddalmi értékesítésre is alkalmasak voltak. A német Birodalmi Szabadalmi Hivatallal 1931-ben lépett jogviszonyba, találmányait először a Cramer—Hirsch—Hempel-féle berlini szabadalmi ügyvivői irodával próbálta védeni, és így értékesíteni.⁵² Első szabadalmi témája az 1150 °C-on kiégethető keményporcelán előállításáról szólt, de hagyatékában található még több német nyelvű szabadalmi kézirat, még 1939-ből is.⁵³ (8. kép)

Az észt környezetbe való beilleszkedése sikeres lehetett, hiszen hamarosan egész családjával kiköltözködött, fiai észt iskolába jártak, a főiskola feleségét is alkalmazta. 1933-ban észt nyelvű főiskolai kerámiatankönyvet írt, melyben külön fejezetet szentelt a tüzeléstechnikának, legújabb kedves kutatási eredményeinek.⁵⁴ Családjá is jól érezte magát az új környezetben, hamarosan életre szóló barátságot kötöttek a sokgyermekes kolléga, Veidemannék családjával. (9. kép) Természetesen egyre fokozódó honvágygal éltek, és ezen nem sokat segített sem a pár napos késéssel érkező Pesti Hírlap, sem a Vállalkozók Lapja.⁵⁵ Ráadásul a budafoki ház is egyre több gondot jelentett, mert Dezső öccse Szentesre költözött, hogy megnyissa a város első magánzeneiskoláját, így a lakóval és a bérlőkkel nem tudott foglalkozni. Felmerült a ház és a föld eladásának, Jakóék végleges tallinni letelepedésének kérdése is.⁵⁶ Dilemmáiról öccséhez intézett leveléből értesülünk:

„...A'mi pedig a jövőnket illeti — ez teljesen homályos. Az én szerződésem augusztus elején lejár. Akarnának esetleg tovább is, de kevesebb fizetéssel és Ilonka állása nélkül. Ez így nem elég...”

Végül is 1934-ben hazajönnek, bár nagyfiuk, Géza még kint marad, hiszen az ottani közgazdasági egyetemen már csak másfél éve van hátra a diploma megszerzéséig. Hazafelé igyekezőiket erősítette Jakó Géza egyre aggasztóbbá váló szívbetege is, mely az 50 éves férfi további munkásságát majdnemhogy megbénította.⁵⁷ Munkát már nem kellett vállalnia, hiszen még a harmincas évek elején nyugdíjazták, és a közben fellendült hazai kerámiaművészet egyre jelesebb képviselői — talán éppen Jakó Géza korábbi egyéni munkássága példájára — szinte ontották a jó iparművészeti árut. Feltűnt már Gádor István, Lakatos-Waldsteiner, Tilzer Hajnalka és Ligeti Miklós, Nógrádverőcén pedig a „Keramos” műhely működött Gorka Géza irányításával.⁵⁸ A budafoki műhely újraindításához pénzre, anyagra, munkaerőre, és a „berozsdásodott” kapcsolatok felújítására volt szükség, s ez bizony időbe tellett. Így hát Jakó újra a szakirodalmi munkássága révén tudott csak előrelépni: még 1934-ben Debrecenben sikerül kinyomtattatnia „Az agyagárak ismertetése és gyártása” c. korszerű — és végre magyar nyelvű — műszaki szakkönyvét. Bár a szakajtó kedvezően fogadja a művet, a magánkiadás mégsem nyereséges:⁵⁹

⁵¹ KJM. Helyt. dok. ltsz.: 85. 14. 8. 2—3.

⁵² Uo. ltsz.: 85. 14. 4. 4—6.

⁵³ Uo. ltsz.: 85. 14. 15—16.

⁵⁴ Eesti savitöösturite kasiraamat — praktikuite, opilasile ja pottseppadele + Riigi Kunsttööstuskooli Kirjastus, Tallinn, 1933. 76 old., 24 ábr.

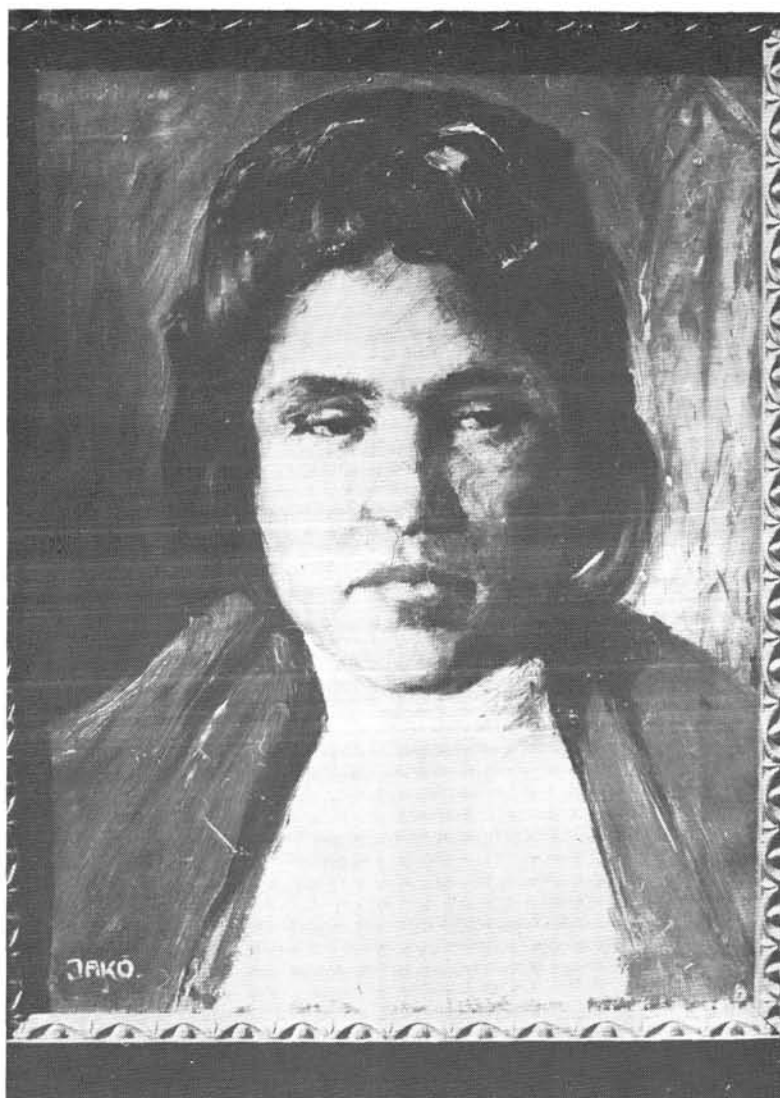
⁵⁵ KJM. Helyt. dok. ltsz.: 85. 14. 5. 12. 85. 14. 14. 2, 4, 5, 10, 13.

⁵⁶ Uo. ltsz.: 85. 10. 11. 2 (1933. V. 27.)

⁵⁷ MI. 1943. 110.: In memoriam Jakó Géza (GH.)

⁵⁸ MI. 1925. 172—172.:

⁵⁹ MI. 1934. 114.: Jakó Géza: Az agyagárak...”

9. Észt leány portréja (olaj-vászon, 49×26 cm Dr. Jakó Éna Bp. tulajdonában)

„...Jakó Géza könyve, melyben értékes útmutatást talál egyaránt: az agyagiparos, téglagyáros, kályhás, építész, iparművész, műbarát, kereskedő és a szakiskolák ifjúsága is, mert a könyv nemcsak technológia, hanem egyben agyagárutan is.

... közelebbről érinti és érdekli a kerámikus iparművészt is, ki tömören és részletesen olyan szerzőtől kapja meg itt az őt érdeklő ismereteket, akinek 25 évi kerámikai munkássága a technika és iparművészet közös mezszyéjét járja.”

„A művészeti kerámia” című írásában pedig saját ars poeticáját fogalmazza meg:⁶⁰

⁶⁰ MI. 1934. 52—56. Az idézet a 62. oldalról való.

„A *technikus-kerámikus* kvalitásra törekszik az anyagban, a *kerámikus-művész* ugyancsak kvalitásra törekszik, de művészi értelemben első sorban. A művésznek ahhoz, hogy esztétikai szempontok mellett a technikai követelményeket is ki tudja elégíteni, a finom érzék mellett széleskörű technikai tudásra is szüksége van. Ez pedig csak állandó kísérletezés és tanulás útján, meg sok fáradtság árán szerezhető meg. Nem csoda tehát, ha a kerámikus — mint az alchimista — feltve őrzött tudományát, melyre, akármilyen kevés is az, mindig szörnyen rátart és foglalozását mindennél nemesebbnek tartja. Azt, hogy ez a büszkeség mennyire megvan a legkisebb fazekasban is, érdekesen illusztrálja az a régi német mondás, hogy: NACH DEM SCHÖPFER KOMMT DER TÖPFER, azaz a teremtő után mindjárt a fazekas következik.”

A Magyar Iparművészetben ez utoljára megjelent írását nyílt kérdéssel fejezi be, talán vitaindítónak szánta:

„... Hol a helye hát a *kerámikus-iparművésznek*, kinek mégis csak több köze van az *alkotáshoz*?”

De felvetése a szaklapban megválaszolatlan maradt. Épp úgy hallgat róla a szakma, mint a *Keramische Rundschau*-ban még mindig megjelenő igényes cikkeiről. Jakót — egyelőre nem tudni miért — egyszerűen elhallgatják! Vélelmezzük, hogy a hallgatás egyik oka: a szakma elüzetlensége, amikor már minden műhelynek megvan a maga üzleti köre, ezek torzszalkodást keltő átfedései, a megélhetésért folyó kegyetlen harc.

A harmincas évek vége felé újra találmányai értékesítésével próbálkozik, most már itthon, de ekkor is a legtöbb dolga a Szabadalmi Bírósággal akad, a peres ügyek kedvét szegik. A kéziratban ránkmaradt tucatnyi találmánya főként az olcsó kályhacsempe, egy füstcsőzáras mérgezgáz-elvezető készülék és az ún. „porcellán-majolika” (950—1000°) tárgyköréből való.⁶¹ Valóságos hobbjává lesz a tüzeléstechnika. A kisméretű hordozható, vagy szétszedhető egyes fűtési rendszerű cserépkályhák terveit, leírásait, tetszetős külső megjelenésüket, sorozatgyártásuk lehetőségeit latolgatja, jegyzeteli korábbi vázlatainak hátoldalaira, újságszélékre, nyomtatványokra. Közben egyre szegényebben élnek, és rá-rászorolnak a szentesi Jakók segítségére is.⁶²

A Sors azonban — talán most először — Jakónak erkölcsi elégtételt ad.⁶³

„A vallás és közokt. miniszter úr 1941. április hó 15-től kezdődően megbízást adott Jakó Géza nyug. székesfővárosi iparrajziskolai tanárnak az „agyagipari kémia és technológia” c. kollegium tanítására. Jakó Géza tanár személyében az említett tárgykör európai hírű tudását sikerült az iskola részére megnyernünk” —

írja *Szablya-Frischauf Ferenc*, a Kinizsi utcai híres Iparművészeti iskola igazgatója, aki Jakót a magyar iparművészeti oktatás fellegvárának kerámia-fakultása élére az 1940. december 27-én elhalálozott *Orbán Antal* szobrászművész helyére már nem tudja felkérni: betegsége miatt már csak heti 4 órát vállalhat óraadóként. Gyakorlatias, kísérletező szemléletét bizonyítja, hogy még belépésének évében,

„az 1940/41. tanév tervszerű és átgondolt gazdálkodása következtében ... a kerámiai szakosztály 2 újonnan épített égető kemencével, kompresszorral hajtott agyagörögéppel szereltetett fel.”

Hagyatékában ránk maradt az 1941/42. tanév Jakó-féle előadásainak tematikája, néhány óravázlata, és kerámikus tanítványainak névsora.⁶⁴

⁶¹ KJM. Helyt. dok. ltsz.: 85. 14. 6. 11—1. és 12—16.

⁶² Uo. ltsz.: 85. 10. 60., 63., 64., 67., 69. és 70.

⁶³ Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola (OMKII) Évkönyve 1880—1941. (Szerk.: Szablya = Frischauf F.) Bp. 1942. 15.

⁶⁴ KJM. Helyt. dok. ltsz.: 85. 14. 7. 9. 1—2.

„I. évf.: Burger József, Kovács Gyula, Németh Edit, Szabó Piroska és Szász Berta,
II. évf.: Kőházy Antal és Simó József,
III. évf.: Nagy Gabriella és Rainer Angela,
IV. évf.: Burger Marion és Lendvay Zsigmond,
és az V. évfolyamon (Kis) Roóz Ilona voltak tanítványai.

Az igényesebb művésznövendékeket budafoki műhelyébe is meginvitálta, és ekkor vendége volt *Gádor István* és *Gorka Géza* is.⁶⁵ Néhány tanítvány még halála után is hű maradt a budafoki műhelyhez, és a második nagy világégés közepette is folytatta özvegyével a munkát. A halál, mely 1943. október 19-én, hosszadalmas szenvedések után teljesen elsorvasztotta szívbeteg testét, nem vetett véget annak az alkotó folyamatnak, melyet életében megszervezett. Özvegye így írt erről 1945-ben:⁶⁶

„Nagy örömmel és ambícióval dolgozom. Egy fiatal rajztanár, akit Géza jól ismert, ..., lesz a társam. Így határoztam, mert azt szeretném, hogy Géza egész élete munkája veszendőbe ne menjen, s a magyar kerámia még sokáig nivós szép darabokkal szaporodjon az ő emlékezetére. ... Ami tudást Géza elrejtett, most napfényre akarom hozni, a magunk és mások hasznára, örömére.”

10. Pávaszemészes kőcserép korsó („Ja/ko” 11: 30/10/11 cm)

⁶⁵ Uo. ltsz.: 85. 14. 5. 1/101.

⁶⁶ Uo. ltsz.: 85. 10. 74. 1. 5. old. (1945. okt. 7.)

A sorok között olvasva az élettárs és kolléga finom kritikáját is érezhetjük. Jakóné nyilván arra akart utalni a „remete” szóval, hogy férje csak magának, sajátos kutatásainak élt anélkül, hogy eredményeit gyümölcsöztette volna. Ennek részben ellentmondanak a többzese példányszámban publikált receptúrákkal teli szakkönyvek, és a szabadalmaztatott találmányok sorozata.⁶⁷ Valamelyest azonban mégis igaza lehetett. Jakó nem volt jó üzletember. Nem tudott megmaradni a már bevált recepteknél, folytonosan változtatott az anyagon, a formán, a dekoron, a mázon. Képzőművész rajztanárnak indult, a szülői házból magával hozta a textil tiszteletét, és felesége révén szerencsésen találkozott a kerámiával. Az iparművészet terén indult el, közben mélyen elmerült a szilikátkémia bugyraiban, és korának legmagasabb fokán űzhette volna a termometrikus tüzeléstechnikai ipart is. Máiig használatos anyagtant írt az agyagipar számára, és keze alól tanítványok szárai rajzoltak szét az iparban.

Az eddigiekből úgy tűnik, mintha technikai-technológiai érdeklődése elvitte volna eredeti céljától, a művészettől, a valóságban azonban szerencsésen ötvöződött nála a technika a művészettel. Ennek köszönhető, hogy munkássága nemcsak a hazai, hanem az egyetemes kerámiatörténetet is gyarapította. Ahhoz, hogy helyét a magyar kerámiatörténetben kijelölhessük, időnként az egyéni keramikusság keretein is túl kell tekintenünk.

II. Jakó Géza munkásságának jelentősége a kor kerámiaművészetében

A gyárszerű termelést a magas szériaszámok jelentik⁶⁸. Kőedénygyáraink többségében — noha berendezésük már ekkor korszerűtlen volt — több tízezres szériában folyt egy-egy edénytípus készítése. A Zsolnay-gyárban is magasak voltak a szériaszámok, de meg sem közelítették a hagyományos kőedénygyárakét. Ennek oka a Zsolnayak azon törekvése volt, hogy nem egy-egy típus gyártási számát növelték, hanem a típusokat a lehetőségek adta keretek között.⁶⁹ Ezért míg kőedénygyáraink legtöbbször a dekorok és főleg a formák száma alacsony, a Zsolnay-gyárban a századfordulón ez már több mint kétezerre rúgott. Azonban a típusoknak ez az egyetlen európai gyárban sem tapasztalt nagy száma sem volt elegendő a századforduló, illetve az 1900-as évek első évtizede stílusigényeinek kielégítésére. Ezt főleg a művészek konstatálták, akik nagyüzemben, így a Zsolnayaknál dolgoztak, mint pl. Jakó Géza.

Amikor 1886-ban, kereken száz esztendővel ezelőtt született, Szentesen és egyáltalán az Alföldön még több fazekas és keramikus kisiparos élt.⁷⁰ Tevékenységük feltehetően ösztönzően hatott a fiatal Jakóra. Gyermekkorában még működött a hódmezővásárhelyi Agyagipariskola,⁷¹ így nem volt nehéz a kerámiai alapismeretek-

⁶⁷ Özv. Jakó Gézáné, Markstein Ilona az ötvenes években Gádor Istvánnak műhelydokumentációs füzeteket adott át férje hagyatékából. Dr. Jakó Éna szíves közlése.

⁶⁸ Imre Katona: Les céramiques éosinnées Zsolnay précoces. *Ars Decorativa*, 4. 131—136. p.

⁶⁹ A forma- és dekorszámok, valamint a jegyek összetétele, kalligráfiája és formái a tárgyak készítési idejét kiadják. A formakönyvek szerint a termelés növekedésével egyre nőtt a formák száma és nyilván csökkent a gyártott példányszám. Katona i. m. 131—136. p.

⁷⁰ Farkasházy Fischer Vilmos: Az állami agyagipari gyakorló műhelyek eseményei. Farkasházy 1912-ben vezetett tanfolyamot Szentesen. E tanfolyamon főleg a frittel mázak alkalmazását és készítését tanulmányozták, illetve gyakorolták. (pag. 36.)

⁷¹ Az agyagipari iskolák létrehozását a kereskedelmi és földművelésügyi kormányzat támogatta abból a célból, hogy ezekben a fazekasokkal a magasabb rendű (őnmáz) kerámiák készítését elsajátíttassa. Elsősorban ott létesültek ilyenek, ahol adottak voltak a fejlettebb kerámiakészítés feltételei. Bár a hódmezővásárhelyi fazekasok nem csináltak mást, mint az ország más részeinek fazekasai — legfeljebb más díszítőstílust alkalmaztak —, mégis azt a feladatot kellett megoldaniuk, hogy a fejlettebb kerámiakészítést szorgalmazzák és erre tanítsák meg Vásárhely és a környék fazekasait.

hez hozzájutnia. Jakó nem hasonlítható a Szentesen letelepedett Kosztához, a kiváló koloristához, azonban ő is olyant produkált a kerámiaművészetben, amilyent előtte Magyarországon még senki. Különösen a pécsi Zsolnay-gyárban eltöltött év volt számára tanulságokban igen hasznos. Itt tanulta meg, hogy egy gyárban — még az olyanban sem mint a pécsi Zsolnay-gyár, ahol a típusok óriási változataival találkozhatunk — nem lehet a stílusok összes irányzatainak hódolni, mert azok gyorsabban változnak, mint a gyártandó típusok. A gyakori stílusváltoztatás nemcsak forma- és dekortervezőket igényel, hanem technológusokat is, hiszen a technológia beállítása legalább akkora feladat, mint egy-egy új terv elkészítése és üzembe állítása. Hogy ez a Zsolnay-gyárban mennyire így volt, arról a forma- és a dekorszámok nagysága, valamint a mázak nagy változata tanúskodik.⁷² (11. kép)

11. Tojás alakú cserépkorsók színezett mázas és engobos növényi díszítéssel („Ja/ko”-3-4: 2 22/8/4)

A Zsolnay-gyár a típusok és dekorok gyakori változtatásával nemcsak arra figyelmeztetett, hogy így a kisszériás termelés útján követhetőbbek a gyakran változó stílusok, hanem arra is, hogy még egy gyárnak sem fontos rentabilitása érdekében mindenáron a nagy szériák készítésére törekednie, mert a típusok és a dekorok növelésével a technológiai fejlődés is biztosítottabb, mint ellenkező esetben. Jakó hamar felismeri, hogy a szériaszámoknak az az óriási növekedése, mely legtöbb kerámiagyárunkat jellemzi, tucatárut eredményez. „Művészi csak az lehet — írja —, amiből nem készül óriási széria, csak egy, vagy kevésszámú példány. Minthogy a nagyipar — folytatja — még a művészi célt szolgáló kerámiai tárgyakat is sokszorosítja és tömegben viszi a piacra, azért gyáraiból alig is várható az, amit mi itt művészi-nek akarunk nevezni. Következésképp — idézem Jakó Gézától — művészi agyagáru csak kisiparos kezéből kapható, aki egyben művész is, aki hasonlóképp hozza létre

⁷² Lásd a 68. és a 69. sz. lapalji jegyzetet!

munkáit, mint a régi mesterek.”⁷³ Bár mai esztétikánk nem ezt vallja, hiszen a művészi gyáripár helyzete azóta sokat változott előnyére. Példákat nemcsak külföldön, itthon is találhatunk erre.

Pl. a Zsolnay-gyár készítményei cáfolják ugyan Jakót abban, hogy a gyáripár nem állíthat elő művészi árut, de abban álláspontja ma is korszerű, hogy a művészi színvonalat a kisszériás termelés biztosítja leginkább.

A Zsolnay-gyár nemcsak művészetben járt kerámiagyáraink előtt, hanem technikai-technológiai tekintetben is. A gyár nem „divatból” volt ilyen, hanem mert megértette a kor parancsát, nevezetesen azt, hogy csak újabb eredményeken át vezet az út a holnaphoz, a megújulás felé.⁷⁴

Az „új művészet” a technikát is forradalmasította. Már a 80-as, 90-es években mutatkoznak egy olyan technológiai megújulás jelei, melyek Franciaországban már a 70-es évek végén, a 80-as évek elején jelen vannak, de hazánkban csak a 90-es évek végén, az 1900-as évek elején bontakoznak ki. Az új stílus használta ki elsőként a lüsztertechnika és a kristálytechnika különböző változatait, melyet a Zsolnayaknál senki sem használt ki jobban Magyarországon. Vannak, akik a lüsztertechnikában az új stílus jelentkezését vélik. Ez azonban így nem igaz, mert a lüszter már a historizmusban jelen van, sőt egyik változatát, a Wartha-féle fémreflexeset éppen a historizáló bizánci, román és reneszánsz brokátmintákon alkalmazták leginkább.⁷⁵ (12. kép)

12. Bokály, tányér és korsó cserépből, növényi- és állatalakos díszítéssel („Ja/ko” 7: 22/8/6 cm, 6: 22/8/4 cm, 8: 22/14/6 cm)

A Zsolnayak lüszterei között különbözőeket találhatunk. Kezdetben a mázon alkalmazták a fémességet, fémes reflexet, vagy piros színt adó pépet, később — főleg Wartha Vince tanácsára — a fémességet adó réz- vagy ezüstvegyületet a mázba

⁷³ Jakó Géza: A művészi kerámia, Művészi Ipar, 1934. 52—62. 1.

⁷⁴ Katona Imre: Zsolnay Vilmos. Szentől szemben. Gondolat, 1977.

⁷⁵ Katona Imre: A Zsolnay-eozin kialakulása a korabeli dokumentumok tükrében. A Baranyai Megyei Levéltár Évk. I., 191—205. 1. — Katona Imre: Néhány szó a Zsolnay-eozinról. Építőanyag, 1969. 4. 134—137. 1.

keverték. Wartha állította, hogy ezzel az eljárással tartósabb eredmény érhető el, mint amelyet *Joseph T. Deck* javasolt, melynél a fémességet — természetesen redukáló lángnál — pépkeverékkel érik el, melyet mindig a mázon alkalmaznak. Petrik Warthának ezt a felfogását vitatva hangsúlyozta, hogy a Deck-féle eljárásnál is mindig biztos az eredmény, főleg ha az előírtaakat pontosan betartjuk. Zsolnay is Wartha álláspontját tette magáévá az ólommentes átlátszó mázakon alkalmazott eljárások esetében, így nem csoda, ha a Zsolnaynál praktizáló Jakó is ehhez az eljáráshoz nyúlt a lüsterek készítésénél. Eár Jakó megmaradt az ólommázak keretei közt, de mindig a mázban alkalmazta az irizálást biztosító réz- vagy ezüstvegyületet.⁷⁶ (13. kép)

13. Csepp alakú fajanszvázák ömlesztett, folytatott és irizáló kristálymázzal („Ja/ko”: 13: 19/5/4 cm, 14: 23/7/6 cm, 40: 17/5/3 cm)

A kristálymázak már hosszú utat tettek meg az 1900-as évek elejéig. A Zsolnay-gyárban főleg a nagy kristályokat létrehozó mázakat kedvelték, de a kék színű kristályosodást mutató mázakat is ismerték. A Zsolnay-mázak nagymértékű kristályait — többek között — titánoxiddal érték el.⁷⁷ Az 1900-as évek elején a kristálymázak is tovább fejlődtek. Jakó az alacsony hőfokon (950 fok) kristályosodó, ún. szálkás hókristálymázakat kedvelte, melyeket úgy állított elő, hogy 10 (tíz) súlyrész ónoxidhoz és ugyanennyi ólomoxidhoz 30 súlyrésznyi bariumkarbonátot, valamint ugyanennyi üveglisztet tett. Az apróbb fehér kerekded kristályokat mutató mázakhoz is ugyanezeket az anyagokat keverte, csak más arányban. Ez utóbbi máz típust különben cirmos máznak is nevezik, mert felülete a finom kristályosodás miatt cirmos hatású. (14. kép)

⁷⁶ Katona Imre: Néhány szó a Zsolnay-eozinról. *Építőanyag*, 1969. 4. sz. 134—137. 1.

⁷⁷ Katona Imre: *Zsolnay Vilmos*. Gondolat, 1977.

14. Barnára égő agyagon arany és ezüst reflexeket mutató átlátszó mázzal fedett cserépbonnier és váza („Ja/ko” 16: 10/15 cm, 35: 19/8/8 cm — utóbbi Kovács Ferencné Bp. tulajdonában)

A Zsolnay-gyárból kikerülve saját művészi profiljának kialakítására törekszik. Még abban sem biztos, a kerámia melyik műfaját műveli, megmarad-e a legklasszikusabb műfajnál, a fazekasságnál, vagy a fajansz valamelyik fajtájához pártol. A szentesi fazekasok készítményeire nem emlékszik, a hódmezővásárhelyi korszok sajátos formái sem jönnek elő emlékeiből, és az a technika sem, amelyekkel ezek készültek. Ezzel szemben az erdélyi szász korszok ismert technikájával, a sgrafitóssal megpróbálkozik — és nem is sikertelenül. Nem sikerül ugyan azt a mélykék színt megkapnia, mellyel ezek készültek, de a korszok, melyet készített, reprezentatív hatású. A szászoktól munkája a másféle technika miatt tér el.⁷⁸ A szászok fehér engóbos felületre tették a kék színű átlátszó mázt, s erre karcolták vissza sajátos növényi és madaras motívumaikat, valamilyen félkemény szerszámmal. Jakó a kék színű engóbot karcolta vissza a fehér színű masszában, melyet végül szintelen átlátszó mázzal fedett be. Ezért edényeinek kékje nem olyan mély, mint a szászoké. A karcolás finomsága mutatja Jakó grafikus tanultságát, alapos rajzi felkészültségét. Ezt egyébként motívumainak finom rajzain sokszor megcsodálhatjuk. Többféle népi technikával megpróbálkozik, de egynél sem időzik hosszabb ideig, Jakó öröklődik saját elvei és a kortársi gyakorlat között. Miközben óvakodik a tömegáru-készítéstől, olyan tárgyakat hoz létre, melyek szinte az eladhatatlanságig igényesek, nem elsősorban formai kialakításuk miatt, hanem inkább díszítéseik következtében. Ez annak tulajdonítható, hogy Jakó Géza, miután a kerámián a díszítést tartotta fontosabbnak és nem a megformálást — gazdag díszítőapparátust tartott fenn. A festők — sokszor négyen, öten — különböző részfeladatokat végeztek. Egyesek mázaztak, mások majolikafestést

⁷⁸ Katona Imre: A késő-habán kerámia és a XVIII. századi fajansz néhány kérdése. Művészettörténeti Értesítő, 1973, 4. sz. 233—254. 1.

végeztek. Jakó nem annyira kivitelezéssel, mint inkább tervezéssel és a technológia beállításával foglalkozott. Egykori fényképek tanúsítják e kerámiák készítését.⁷⁹ Az engóbos kerámiákról határozott megfontolásból tért át az ún. „majolikatechnikára”, vagyis a kétszerégetéses módszerre. Az engóbozáshoz bőrkemény és nem kiégés utáni állapot szükséges, a festés szakasza rövid időre korlátozódik, ezért az egyéni keramikusok már akkor is szívesen folyamodtak az ún. majolikatechnikához, a kétszerégetéses eljáráshoz. Az első, ún. terrakottaégetés után válik az edény mázazásra alkalmassá. Ekkor kerül rá az ún. ólomoxiddal felhígított félfedőmáz színesen, vagy festve. Ezen a színezést szintén ólomoxiddal dúsított változatban végzik, majd zsen-gelés után az átlátszó ólomház következik, mely vékony üvegréteggént borul az edényre s a színeket nemcsak „összehozza”, hanem mélyíti is. Jakó szerette az egymáshoz közeli tónusokat, színeket. Ennek tulajdonítható, hogy kerámiái mérték-tartó hangulatúak. (15—16. képek)

15. Cserépbonbonniérek fedővel

16. Ugyanazok, fedő nélkül („Ja/ko” 18: 11/8 cm, 19: 11/7 cm 20: 8/5 cm)

⁷⁹ Lásd a függelékben! Jakó Géza (1886—1943) kerámikus hagyatéka a szentesi Koszta József Múzeumban, 18. tétel: KJM emlékkiállítására kölcsönadott fényképfelvételek.

Keramikusi tevékenységére több körülmény hatással volt, így az ún. ólomház-törvény, az ólomház bizonyos fokig hatástalanító frittek alkalmazása, melynek nálunk Petrik Lajos volt az egyik leghatásosabb propagátora.⁸⁰ A frittek csökkentik a színek intenzitását, megfelelően alkalmazva ugyanazt a hatást keltik, mint a lazúrok az olajfestményen. Jakó a masszának is önálló jelentőséget tulajdonít, többnyire úgy tekinti azt, mint az engóbot. Ily módon néhány engób, illetve festék segítségével igen hatásos dekorációt alakít ki edényein, melyeket végül színtelen, vagy színes átlátszó mázzal von be. Ez a szín- és árnyalatkülönbségeket megszünteti a felületen, illetve egalizálja. Később az átlátszó mázas és inkább a népihez kapcsolódó eljárását feladva a fajansz-, illetve az ún. majolikatechnikához pártol át, de úgy, hogy népi tanulmányát átmenti, felhasználja. A fehér ónmáz felhígítja ólomházzal, és ezen alkalmazza sajátos motívumait, melyeket az európai—ázsiai és dél-amerikai kerámia és népművészet segítségével alakított ki. Ugyanakkor a színes masszák alkalmazását is kedvelte. A magyar népművészet motívumvilágát is szerette, és ahol lehetett, gazdagon alkalmazta. Nem volt a tobzódó, harsány színek híve. Ez a körülmény is a színes engóbotok felé fordította figyelmét. (17. kép)

17. Talpon, fenéken és stilizált lábakon álló bonbonniérek fedővel.
(„Ja/ko” 23: 10/14 cm, 22: 10/9 cm, 21: 8/14 cm)

Széles körű massa- és mázkísérletekbe fog. A közönséges agyagfajták ugyanúgy érdeklik, mint a nagy mechanikai hatásoknak ellenálló ún. metlachit-, vagy kőcserépmasszák. Bár ilyenek Közép-Európában, így nálunk Magyarországon sem készültek, előállításuk mégis foglalkoztatta, nyilván abban reménykedett, hogy nálunk is megpróbálkozhat ilyenek készítésével. A kőcserépkultúra a Rajna-vidéken és az északi országokban terjedt el a 16. században. Virágkora a 17—18. század volt, majd a 19. század második felében vált ismét kedveltté Európában. A kőcserép az északi országokban egészen a közelmúltig egyik legkedveltebb kerámiai alapanyag volt és nemcsak sörös-, vizeskészleteknek használták, hanem ecet, vagy savas anyagok

⁸⁰ Uo. Labor jegyzetfüzet: ad Helyt. 85. 14 KJM. Ugyanitt a kristály- és eozin-mázokról, ill. pépekről.

tárolására is. A kőcserép megmunkálása igen nehéz, mert a massa túl sovány ahhoz, hogy munkálható legyen fazekas módszerekkel. Ezért csak az alapformát korongolják ki, a díszeket többnyire szalagok formájában ragasztják fel a felületre, melynek színezése külön gond nemcsak a redukciós égetés, hanem a magas égetési hőfok miatt is. Csak két színező fénoxid bírja ezt a hőfokot, következésképpen csak két szín használható fel a díszítéshez: a kék és lila. Jakó megfelelő felkészültséggel rendelkezett ilyen kerámiák előállításához, de úgy látszik nem rajta múlt, hanem inkább a körülményeken, hogy ilyeneket budafoki műhelyében nem tudott készíteni, csak Németországban, de ott is rövid ideig. A kőcserepeknek két fajtája van: a barna és a szürke színű. Utóbbit füstölgő lángon égetik, s ezért kapja a tűzben a szürke színt. A barna színűre égőt nemigen színezik. A szürkére égőt a terrakottaszín meghagyásával többnyire késsel és mangánnal színezik. Jakó is ezt a díszítési módot használta, bár a korsót nem koronggal húzta fel, hanem öntéssel készítette, ugyanazzal a technikával, melyekkel a fazekas- és fajaszedényeinél eljár. Csak így sikerült az edénytesten levő levéldíszeket kialakítania, amit más technika alkalmazásával alig lehetett volna ilyen eredményesen megoldani. (Lásd a 10. ábrát!)

A kőcserép mellett sokféle alapanyaggal megpróbálkozik, elsősorban alacsony olvadásfokú porcelánnal, kőedénnyel, sőt kőcserépmasszákkal is, de hamar rájön, hogy ezekkel igazán eredményesen csak gyárak foglalkozhatnak. Az első világháború nehézségei, a bevonulások az ország ipari termelését jelentősen visszavetették. Sok gyár, üzem — köztük kőedénygyár — kényszerült hosszabb vagy rövidebb időre arra, hogy működését szüneteltesse. A hosszú állási idő a gyárak felszerelésében is károsodást okozott. A városlódi gyár is ilyen, vagy hasonló okok miatt szüneteltette működését. Az egyre fokozódó infláció miatt mind nehezebb lett a gyár újraindítása, olyan tulajdonos hiányában, aki rendelkezik az újraindításhoz szükséges tőkével és szakértelemmel. A gyár új tulajdonost kereső hirdetésére Jakó Géza is

18. Folyatott mázas cserépváza és fehér ónmázás vázacskák stilizált virág és madáralakos díszítéssel („Ja/ko” 26: 14/6/7 cm, 27: 12/6/6 cm, 28: 11/8/5 cm, 29: 6/7/5 cm)

jelentkezik és személyes tárgyalásba kezd 1920 első hónapjaiban id. Mayer Bélával, a városlódi gyár tulajdonosával.⁸¹ Mayerék ugyan ekkor már a gyárat bizonyos elvégzendő feladat ellenében elfigérték az Ecclesia-Szövetkezetnek, amelyé a gyár végül is lett, de ifj. Mayer Béla vegyészmérnöknek a gyár újraindítását és hasznot hajtó működését garantáló, elemző leírását ő is megkapta. Azt, hogy foglalkoztatta a kőedénytechnika, nemcsak ebből, de más, hagyatékában fennmaradt feljegyzésből is tudjuk. Tervei között is van porcelán ugyanúgy, mint fajansz, vagy fazekasmunka. Különösen azokat a porcelángyáraknak a készítményei érdeklik, melyek nem magas, hanem alacsony olvadásfokú porcelánok előállításával foglalkoznak. E gyárak közül előszeretettel foglalkozik az angol kőedénygyárak készítményeivel (Pl. Chelsea). Az angliai kerámiapár az európaival ellentétesen fejlődött a 18. század második felében, a 19. század elején. Míg Nyugat-Európa legtöbb porcelángyárában keményporcelán és lágy (mészpátos) kőedény készült, Angliában többnyire a lágy porcelánt és kemény (földpátos) kőedényt kultiváltak. Jakót ezért érdekelték jobban az angliai, mint a nyugat-európai kerámiapár készítményei. Porcelánt nem csinált ugyan, nem rendelkezett az ehhez szükséges feltételekkel kis budafoki műhelyében, de kedvelte a porcelánnál megszokott aprólékos díszítést, a felület részletes megmunkálását. Lehet, hogy a porcelánkészítés is felmerült benne, mint nagy és mindaddig ki nem használt lehetőség, de tudtunkkal még a porcelánfestésig sem jutott el, amelyhez pedig nem kell gyárszerű feltétel. (18. kép).

Nem tudta megszokni a nagyüzem légkörét, a tervezést, gyártás-előkészítést, de számos tapasztalatra tett szert ebben és mindvégig megmaradt affinitása a nagyüzemmel. Miközben egyéni művesség kialakításával próbálkozik, fél szemmel a Zsolnay-gyár eredményeit figyelte, méghozzá olyan aspektusból, hogy mit tud belőle saját művészeté, művészége számára gyümölcsöztetni. (19. kép)

19. Fajanszvázácskák kraklézott, lecsurgó felületű és sima fehér fedőmázas felületen virágos és halas mintával. („Ja/ko” 37: 15/5/5 cm, 38: 9/5/7 cm, 39: 12/6/4 cm)

⁸¹ A további adatokat III. fejezet megfelelő címszavai közt találhatja az olvasó.

A szecesszió ekkor már utolsó éveit éli, de hatása még Jakó Géza művészi tevékenységében is érezhető. Ennek illusztrálására elég, ha korabeli terveit, gondolatvázlatait tanulmányozzuk. Ahova eljut, az már a tiszta szimmetria, geometria, de ahonnan kiindul, mintha a szecesszió világa lenne: az állat-, még pontosabban a rovarvilág. A szecesszió még az állatkoponyát is felhasználja, a motívumvilágában a bizarrságot érvényesítse. Jakó is a legkülönbözőbb állatokból, rovarokból szövi, illetve alakítja ki csempe- és edénymotívumait. Ezek között gyakran találhatók nyulak, madarak, pávák, katicabogarak, vadkacsák, mókusok, szarvasok stb. Ezeken még érződik Jakó grafikus tanultsága, de egyre inkább megtalálja a motívumok kialakításának és egybeszövésének sajátos technikáját (20. kép). Kezdetben a sík

20. Fajanszfigurák („Ja/ko” 42: 15 cm, 43: 14/15 cm — utóbbiban „Karper” felirat: Massányiné Fridrich Erzsébet* Szentes tulajdona)

műfaj: a csempe foglalkoztatja, ennek is fali változata, ahol plasztikát nem, vagy csak korlátozottan alkalmazhat. Ebben az időben inkább a felület, mint a forma kialakítása foglalkoztatja. Megmaradt a hagyományos formák keretei között, melyeket a fazekasok történelmileg létrehoztak, a korsónál, butykosnál, bokálnál és a különböző méretű vázáknál. Ezeket díszítette kezdetben az ismert fazekastechnikákkal, sgraffitózással, engóbozással, festéssel, kaparással. Közben folytatta az európai kerámia tanulmányozását. Az olasz kerámiát tekintette az európai kerámia non plus ultrájának, mely egyszerre kiindulópont és végcél, majd a habán kerámia következett. Érdekes, hogy nem a habán kerámia klasszikus korszaka ragadta meg, hanem annak utolsó, már a népibe átvezető korszaka. Míg a klasszikus habán kerámiát a színek és formák aránya jellemzi, a népies habán kerámiát ezek diszharmoníája, a túltengő színek és a megszokottnál többször szereplő formák és díszítőelemek.

III. Jakó Géza (1886—1943) keramikus hagyatéka a Koszta József Múzeum helytörténeti adattárában⁸²

1.) Személyes dokumentumok

- 1.1—4 4 db névjegykártya (Nyomt. 100×40 mm) (1940)
 2.1 1 db Elismerő oklevél (Nyomt. ingr. 21×27 cm ant.) 1922
 Az 1921-i helsinki magyar—finn kiállítás alkalmából.
 3.1 1 db Tagsági igazolv. (Nyomt. 109×77 mm) 1930
 A nyugdíjas fővárosi tisztviselők egyesületétől.

4.) *Missilis anyag (küldött-kapott levelek és dokumentumok)*

- 4.1.1 Weinernétől kiégetni való kerámiáról, Hátold: vázl.! (28×21 cm pap. kézirat kétrét h. hiányos) 1940
 4.2.1 Ilonkának (Jakóné) Máriától (Losonci?) Taróczyék teájáról (21×33 cm pap. gépirat kétrét h. Hátold: Frittek!) (1940)
 4.3.1—2. Birodalmi Szabadalmi Hivataltól V. 9-i beadványára jegyzéket kap a német szabadalmi ügyvivőkről. (No. 2.) 1931
 No. 1.: (21×33 cm fejl. gépirat négyrét h. magyar fordítással ell.
 No. 2.: (21×33 cm Nyomt. gótnémet. négyrét h.)
 4.4.1 A német birodalmi szabadalmi hivatal működési szabályzata (4. old. 21×30 cm Nyomt. négyrét h. gótnémet) 1919—20.
 4.5.1 JG. szabadalmi leírás-tervezete 1150°C-on kiégo keményporcelán (11×18 cm) pap. kézirat — a fenti leírásba volt hajtva)
 4.6.1—2: E. Cramer—H. Hirsch—R. Hempel berlini szabadalmi ügyvivőktől V. 27-i beadványának ügyében mellékelt űrlappal: 1931. V. 30.
 No. 1.: (21×30 cm 3. old. gépirat 4-rét h. fejl. és csipt.
 No. 2.: (21×33 cm Nyomt. űrlap kitöltetlenül 4-rét h.)
 4.7.1—3 Tallinni képz. főisk. H. Torrentól a 875°-os égetésű receptjéről egy 12 kr 79 s-es postai vényvel borítékban. 1935
 No. 1.: (14×22 cm kézír. pap. pecs. kétrét hajtva No. 204 (39. okt. 6.)
 No. 2.: (6×12 cm nyomt. JG. tallinni címével pecsételve: 39. okt. 5.
 No. 3.: (14×12 cm boríték kézír. pecs. bélyeghiányos! H: prizmapróbák
 4.8.1 Magyar—finn Társaság körözüvénye V. Paavo könyvéről (23×30 cm Nyomt. Kétrét h., H: kerámia-massza-jegyzetekkel) 1942
 4.9.1 Kreizer József pápai keramikustól hóprizmákról (17×21 cm kézír. pap. kétrét h. H: agyag-üvegliszt arányok) 1942
 4.9.1 Kreizer József pápai keramikustól hóprizmákról (17×21 cm kézír. pap. kétrét h. H: agyag-üvegliszt arányok) 1942
 4.10.1 Elsa nénitől J. Gáspárnak (Bp. TF.) próbaméretekről (17×21 cm levél, pecs., kézír.) 1942
 4.11.1—2 Szablya Frischoff Ferenc özv. JGnének kondoleál (2 db 17×21 cm gépirat kétrét hajtva) 1943
 4.12.1 özv. JGné növendékeinek karácsonyi levele (21×34 cm 2 old. gépirat aláírásokkal) 1945
 4.13.1 Laaman Tatiana üzenete a Vöröskereszt útján J. I-nak (22×14,5 cm nyomt. kitöltve német nyelven, pecs., kétrét h.) 1945
 4.14.1 Jakó Dezső levele ifj. JG-hoz az elhagyott kabátról (21×30 cm kézír. pap., négyrét hajtva — informatív!) 1947
 4.15.1 Jakó Dezső levele ifj. JG-hoz saját magáról. 1949
 4.16.2.1 fenti levél kézirat borítékja címekekkel bélyeghiányosan.
 4.16.1 Dobrovits A. (OIM ig.) özv. JG-néhez adatközlésért 1952
 4.17.1 ifj. JG a coburgi Müller—Schmidt kiadóhoz jogdíjért (21×30 cm gépir. más. négyrét h. fordításával) 1956
 4.18.1 Müller—Schmidt Verlag (Coburg) válasza jogdíjról 1956
- 5.) *Bolt — műhely — laboratórium gazdasági és kerámiai jegyzetek*
- 5.1.1 Laboratóriumi munkafüzet (19×25 cm cca 200 old. négyz. r. füz.)
 4—11. old: Bevétel—Kiadások 1918—1921 között
 41—50. Frittek és színes mázak receptjei No. 1—87.

⁸² Szaklektorunk, WEINER Mihályné javaslatára itt tesszük hozzáférhetővé a Jakó-hagyaték teljes jegyzékét. (Ltsz.: 85. 14.1—21. KJM. Helyt. dok.) Szíves jótanácsaiért és szakértő helyreigazításaiért itt mondunk köszönetet.

51.	Tűzállósági próbák prizmával	Belső od. 1
52.	Egy égetésű kályhacsempe repedéstelen fedőmázzal	2
53—54.	Száraz fritték: A, AA, B, C, D, E, F, G	3—4
56—57.	Mázszerű agyagfestékek 6. Sz. 7. jelűek, Szabályok	6—7
58.	Engobe-mázak: a—b—c—d—e—f—g.	8
59.	Mázak száraz frittékből: 9a, 9b, 9c, 9d, dd, 9e, ee, 9f,	9
60.	Félkőanyag 1100 °C-ra kerti kerámiához: Vilt Tibor-f próbák	10
61—62.	Várszély-féle agyagpróbák: a—b—c—d—e.	11—12
63.	Mázak: a—b—c—d—e—f—h—j—k.	13
66—67.	Mázak száraz frittékből 940 °C-ra	16—17
68—69.	Allophán agyagpróbák: B' C, D, F, G, J, K, M, N, P.	18—20
74.	Lágy steinreng és porcellán masszák: N, N ₁ , N ₂ , N ₃ , N ₄ , R	24
75—76.	Fagymentes épületkerámia beitatott mázzal: 25. EK. 1—9.	25—26.
77.	Csiszoló kövek: EK. 9—11.	27
78.	Kőanyag masszák. Ilonka próbái 1140—60 °C-ra: I—XI.	28
79.	Mattmázak 980—1000: a, b, bb, 29. fff, c, d, 29. e,	29
80.	Kővezet-tégla mázas lyukakkal intarziázva: 5, 6.	30
81.	Rusztika kő utánzat 1000 °C	31
83.	Főzőedény 1000 °C-ra: A. Grübel-féle, B. „halas”, C.	33
85.	Nyers agyagárú mázolás a egy égetéshez: 35. a.	35
87.	Könnyű kályhacsempe egy tűzre: 37. A./a.	37
89.	Olcso kályhacsempe egy égetéshez: 39. A—B—C—D—E.	39
91.	Eladandó massa 960—1000 °C-ra: 40. A—B—Bb—C—D—DD.	40
92—93.	— Fehérek (drágább): A—AA—B—C—D—E—F—G—H—J—K—L—La—Lb	40—41
95—96.	Majolika mázfehérítő: A—B—C—D—E—F—G—H—J—K. Próbák	42—43
97—100.	Fagyálló, durva épületkerámiai cserép 970—1000 °C-ra	44—
97—100.	Fagyálló, durva épületkerámiai cserép 970—1000 °C-ra A—B—C—D—E—F—G—H—J—JJ—JJJ—K—L—M—N—P—Pp. Általános szabály R—S—T. Végeredmény: U—V—Z receptek és	44—100
101.	az oldal alján: ZZ—W _a és W _b	48
101.	G _o = GORKA-féle próbák: G.1—2—3—4—5— (1939 körüli!)	47—48
101.	Lüster mázak 960—750 °C-ra: J. 1—2—3.	48
102—103.	„Találmány” — kutyanyelv az oldalak között.	
103—104.	Mázkeverék fazekas- és kályhás mázak előállítására 920—30 °C A—Aa—B—C—CC—CCC—E—D—K. Végeredmény nélküli.	49
105.	Soványított majolika-massa: A—B.	51
107.	Engobe mázak: A—B—C	53
109.	Mázpróbák a Doglitz-féle kályhás mázaktól: A—B—C—D	55
111.	Színes lágy kőedény-maszák 1050 °C-ra: A—B—C	57
113.	Kristály- és effektmázak 980—1000 °C-ra: a—b—c—d—e.	59
115.	Univerzális massa agyagfélék feljavításához (repedéstelen máz nyérésére): A—B—C—D—E—I—II.	60—61
117.	Falicsempe-massa 950 °C-ra: A—B—P—C	61
119.	Lágy főzőedény 950—1000 °C-ra: A—B—4—5—6—7—8 és x—xx—xxx	62
120—121	kutyanyelv-betét: lemezpróbák	
121.	Vilt Tibor-féle épületkerámia: A—B—C és mázak: a—h.	64
122.	Komlós-féle terra sigillata: A—B—C—D—E—F—.	65
123.	Lüster mázak 960—800 °C-ra (utóbbi füstölve): 1—9.	65
125—126.	Iparművészeti Iskola finom fazekas-anyaga 980 °C-on: I—XV.	66
188.	Az öntési formázás tanulságai: 1—6. betett kutyanyelven: idomdarab és recept.	
190.	44. Bb nyersanyagra nyers máz Vilt Tibornak (nem jó!)	
191.	Hátsó belső borítón: Jó vörösbarna kerti kerámia 45. H. repülőlapokon a hátsó borító belső oldalához csukva:	
192.	Személyek címei: mecénásai és anyagforrásai külföldön	
193.	Szakkönyvek: 4 db és 2 periodika, H: Kemenceépítés szakir.	
194.	Práger Sándor „Ajánlat”-a vegyi anyagokra	
195/1—5	Pospischill-féle próbák: Po—1 — Po. 31 Elvek	
195/6	Illyés-féle szín- és mázpróbák: I. 1—4. Kályhacsempemázpróbák.	
196/1—2	Ko- Komlós-féle próbák: Ko. 1. — Ko. 11 (MFI. RT. Cholnoky-nyomt.	
197/1	Nagy kemencébe égetendők: 2.: Próbakemencébe kiégetendők.	
198.	Új könyvének címtervezetei 1938-tól. H.: svéd hiv. levél.	
199/1—4	Mázgyártási kalkuláció. H. Miért lenne kelendő: 1—11. pontban	

200/1—15. ifj. Mayer Béla okl. vegyészmérnöknek, a Városlódi kőedénygyár műszaki vezetőjének 1920. márciusi tervezete az üzem újbóli beindítására.

Megj.: Jakó Géznak ez a füzete tartalmazza legtöbb végeredményét, és egyben ez az a dokumentum, melyet a kezdetektől (1915) egészen haláláig vezetett.

5.2.1 Labor-munkafüzet (cím nélkül) 17×21 cm cca 140 old. sima pap

1. oldal: Adatok a „Kurze Hinveisung”-tervezett cikkéhez,
2. Egy magas tál belső dekorjának terve (grafitrajz) fal-km.
- 3—4. Eladandó kerámiai gondolatok és receptek (20 pontban),
- 5—9. Előtanulmányok: — Szilikát alapfrittel I—IX.
— Borátok XI—XXV.
— repülőlapon a 8—9. oldalak között:
Fazekas, — kályhas- és majolikamázak ajánlatának piszkozata
11 jó tulajdonsággal.
- 10—12. Magyar agyagiparosok címei
- 13— Kristálymázak alacsony hőfokra, Az anyagok megvizsgálása tűzben való formabiztoság tek.,
14. Ólommentes fedőmáz Klinker száraz préseléshez (a.) és b.) típus). Mattmáz (Möldernek adott recept szerint) 950 °C-ra. Egyégetésű majolika kályhacsempe 950 °C-ra,
15. Kemény fritte 1100—1150 °C olv. p. csontporcellán és frittporc., Érdekes fedőmáz ónoxid nélkül (Gvasaarnak adtam), Klinker kövezettégla 1100—1150 °C-ra. Fritteletlen fedőmáz, Ólommentes fedőmáz leukoninnal.
16. Poróz-tégla (szén- vagy fűrészpóros könnyű tégla). Kemény majolika massa 960—1000 °C-ra (XI_n) Puha steinreng 950 °C-ra. Plasztilin-recept. Cirmos (kristályos) máz 940 °C-ra. Máz-agyag (a frittelés kiküszöböléséhez) XXX!
17. Agyagzsírosság meghatározás araeometer segítségével I—III.
18. Igen jó „feuertore” massa. Valódi türkizkék máz 1050 °C-ra. Pórusos Uakli-massa (majolika módjára). Majolika massa. mely nem görbül. Agyagmáz leglágyabb, 1050—1100 °C-ra. Lila szín előállítás, Testszínű engób,
19. Kész eredmények: — Fedőmáz frittelés nélkül 960 °C-ra,
— Mattglasur, sárgabarna nyers 960 °C-ra,
Fedőmáz, fritteletlen elefántcsontszínű 960 .
Mázagyag frittelés helyettesítésére.
20. — Fehér fedőmáz, frittelés nélkül,
— Emaill vasbádoglemezre (2 alsó 2 felső)
21. Kész agyagmasszák: — Eszt steingut hazai anyagból,
— Eszt steingut cca 1000—1050 (Sg. 7)
— Steingut 60 százalék eszt anyaggal (Sg. 14.)
— Steingut 55 százalék eszt anyaggal
— Steingut 1120 °C (Keg. 2.)
— Steingut (Mölder) 1100 fokra
— Frittelt fedőmáz (Vámosi) kitűnő
— Frittelt fedőmáz (Velteni) kitűnő
— Frittelt fehér fedőmáz.
23. Zur Frage des Rohglasierens (I—X. részletkérdés és jegyzet)
24. Kegel-gyártás (XI—XV. részletkérdés)
- 25—26. Jakó G. tanár Agyagipari- és tüzeléstechnikai laboratóriuma Működési kör leírása 1—30 pontban.
27. Boraxos-agyagos fazekasmáz kalkulációja.
28. A Rügi Kunstöostuskooliban használt fontosabb frittéim rec.:
A. Petrik-féle VII. sz. ólmos fritte.
B. Ólommentes bórsavas fritte (Petrik-féle V.)
E. Petrik-féle W. bórsavas fritte. Átlátszó máz Petrik után,
F. Angol fritte (szép fényű, de repedezik),
29. H. fritte (Rieche és Steger után)
J. fritte (az előbbi mázalatti festés céljaira szolg.)
N. fritte, igen kemény tömör szürkés zsírfehérű opak,
K. fritte, átlátszó engób máz,
30. M. báryumos fritte (lágyporcellánhoz a KR-ből véve)
M—M. fritte (az előbbi átalakítva)
Repedéstelen (!!) lágú félfrittelt engóbe-máz 940°-ra.
- 31—34. AP. ALABASTERPORCELLAN (AP. 1—AP. 15.)

- 35—37. **AK. Átlátszó kőedény 1100 °C-ra (AK. 1—AK. 11.)**
 38—41. **Kerámikusok címei**
 42. **A legjobb eredmények a Rissefrere Töpferglasur-ból.**
 43. **Agyagárugyár tervezete (Cikkek: 1. Virágcserepalkak, 2. Főzőedény 1050 °C-on, 3. Mázas cserépvasaló, 4. Lekváros tégelyek, 5. A mázkő gyártása, 6. Mérlegesgáz elvezető, 7. Hordozható cserépkálya.**
 44—48. **Címek**
 49. **Beszívott cserép szobrászati és építészeti célra,**
 49—50. **Égetett cserepek EK. 7 és 77-re. Beszívódás feltételei: 1—5.**
 51. **Egy égetésű pórússos máz, kályhacsempe, terrakotta, etc. célra.**
 53. **Kalkulatio a száraz frittéhez.**
 61. **Végredmény a lágyporcellán próbákból, 3 fajta:**
 I. **Alapformája az Sg. 13.: a) csak tiszta Al_2O_3 b) 30—35 százalék gipsz.**
 II. **Réteges félporcellán. (AP. 2. LP. 63—72.)**
 III. **Átlátszó steingut**
 IV. **Flusspátporcellán 1080—1100 fokra (Sok kaolin)**
 63. **Transparent steingut (LP. 87.)**
 64. **Transparent steingut (LP. 87.)**
 65—67. **Majolika-Porzellan (Kiind. Sg. 13-ból és LP-ok, három hőfokon.)**
 68—69. **Weich-Halporzellan (Közbezárt repülőlapok:)**
 — **Öntő porcellánhoz jó eljárások,**
 — **A keverés és őrlés teóriájához.**
 70. **Fluszpátos porcellán 940—980 °C, (No. 18—21.) Majolika**
 71. **Fluszpátos porcellán 940—980 °C, (No. 14—17.) Majolika**
 72. **Fluszpátos porcellán 940—980 °C, (No. 1—13.) Elvek, tapaszt.,**
 71—79. **Kőedény-próbák 1100—1200 °C (St. 1—St. 19.)**
 80—87. **Feuerton = F. (F. 1—F. 27.)**
 88—121. **LP. 1—LP. 129 receptek tapasztalati észrevételekkel**
 122—128. **Lágypátos porcellán-tapasztalatok (Összefoglalás)**
 130. **A réteges félporzellan tulajdonságai (No. 1—6.)**
 131. **Öntő lágyporcellán masszák hideg tulajdonságai (4-féle)**
 133—135. **Lágyporcellán tapasztalatok (Kiegészítések)**
 136—138. **Tanulmányok az öntős gipszporcellánhoz.**
 — **önthetőségre, — a használt gipszre, — a friss gipsz megkeményedésére, — a gipszforma bekenésére nézve**
 139—143. **Jegyzetek a lágyporcellánhoz.**
- 5.3.1 *Kísérletek feljegyzési füzetkéje (22×22 cm 16 old. ingr. 2-rh.)*
1. oldal I. A 172. I. elsózott frittéhez craquelének
 II. Craquelé gyári kemény stg. masszából,
 III. Kristálymáz,
 V—XII. színes fémoldatok.
2. Zinkfrittek I—II—III.
 Adatok Zinn-kristályokhoz
3. Rutil kristálymáz
4. ANGLIA RUBIAN POTTERY Kristálymázak gyári glasurenteraturához
- 4—5. repülőlapon: barytoldattal kapcsolatos teendők,
5. Oldatok
6. I C. fritte és II A₁ fritte
 Fekete üveg
 A gyár máza
 Számítások
7. Számítások
16. Edény-máztervek (alig olvashatóan kopottak)
- 5.4.1 *Műhely-anyagleltárlapok (20×31 cm nyomt. textiljegyz. hátulján)*
1. oldal Mázanyagok
2. Mázkészlet
3. Fémoxidok és sók
4. W. Mázak és Mázalattiak
5. Engobok
6. Színes mázak

- 5.5.1. *Színes mázak receptfüzete* (12×19 cm 20. old. sima füzetben)
1. oldal Fehér M. 1—2. Bidtel-féle porcellánfedómázak
 3. Sárga M.5, 6, 21, 7, Bidtel mázak
 7. Vörös M. 22, 23, 28, 34, 41. Ismeretlenek és Bidtel-félék
 - 8—9. repülőlapon: Jung-féle receptek
 11. Kék, M.10, 11, 13, 31, 36, Virág- és Bidtel-félék
 15. Zöld, M.14, 15, 16, 17, 30, 27, 9, Bidtel- és Hahn-félék
 17. Barna, M.18, 19, 33, 39, Bidtel- és ismeretlen,
 21. Lila, m.4, 24, 38, Bidtel- és ismeretlen,
 25. Fekete, M.20. B.,
 27. Szürke, M. 8, 7, 26,
 28. Javított engobe-mázak: E₁—E₉.
 29. Só oldatok
 30. Engobe-mázak: E₁—E₈
- 5.6.1 *Fluszpát-porcellánok leírásai* (11×17 cm 5 lapból 20. old. füz)
- 1—19. old. FP. 1—46. receptek, köztük az Fp. 7., 77., 777., és 7777. sz. (H. a 11—18. oldalakon a Várszely Testvérek kőbányái — Sárospatakról 1936. május 4-én írott levél egy tárnából kihajtott „fehér porcellánkő” anyagvizsgálati megrendelése.)
- 5.7.1. *Labor jegyzetfüzet* (20×25 cm 12 oldalas vonalas füzet, fakó)
1. oldal Hőmérő prizmák (legrégebbiek),
 - 2—3. Színes mázak, és Naxos-féle fritte,
 - 5—12. Engobe-ok.
 - 5—12. FP. 41—46. A fluszpátos cserépsűrűsödés törvényei. Technikai végeredmények és az optimális FP. 7.
- 5.8.1. Hőmérő prizmák anyagösszetétele 700—1200° „Prizmáim előnyei” 1—4. (21×34 cm stencillap hátoldalán 2-rét hajtva) Lapszéleken radiátor-borítók és párologtatók, valamint figurális könyvtámasztók (?) kerámiavázlatteveivel. 1939
- 5.9.1. Krisztmann-féle próbák leírása mázhibák kimutatásához (21×34 cm papíron kézirat 2-rét h. H: Tornaljai próbák)
- 5.10.1. „Keramische Materialkunde”-vázlatok németül nagy vonalakban. (17×20 cm kitépelt belsőmargós sima lapokon utólag fűzve)
2. oldal Töpferware: I Masse II Glasur III: Engoben
 - 3—4. II.a és II.b Matte und farbige Glasur
 3. III. Engoben
 4. Unterglasurferben
 5. Jung-féle Töpferglasur
 - 6—7. Mázpróbák és számítások
 8. Craquelék
 9. Fritteletlen kristályglasurok. Smalte-próbák Fr. Kgl. 2—3-ra I—III ólmos és ólommen-tes olvasztott és olvasztatlan üveggel.
- 5.11.1 Számla és árjegyzék Vándor Andortól Bp. 1939 XII. 4-én (15×23 cm nyomt 5 lapos füzet Schönberger Nyomdából) 15 q csurgói agyagról és fél mázsa samotthabarc-ról 36 P.
- 5.12.1 Transparentes Weich-Halbporzellan, Steingut Porzellan-Majolika neue kunstkeramische Werkstoffe (No. 1—10.) (15×20 cm kézír. papírlapon. Hátoldalán a Pesti Hírlap Verlag nyomtatványkísérő címével: Tallin S. Tartu m. 11—4.)
- 5.13.1 Jakó Géza tanár kerámiái laboratóriuma működési kör leírása (15×20 cm kézír. pap félbehajtott üres lapon.)
- 5.14.1 Jakó Géza laboratóriumi munkaprogramja 1940-ből (17×21 cm kézír. pap. félbehajtott sima lapon.)
- 5.15.1 Szürkeborítás regiszterfüzet cím nélkül, benne az életmű megkezdett összegzésével 1941-ből: „A” — „O” reg. (21×27 cm sima 40 oldalas füzet szürke borítóban)
1. oldal „A” Lágycseréptestek (pórusos): Komlós testvéreknek és Gorka G.
 3. „B” Alacsony hőfokú keménycserép
 5. „C” Lágyporcellánok
 7. „D” Magashőfokú kemény cserép
 9. „E” Lágycseréptestek

11. „F” Nyersmázak 900—1000 °C-ra átlátszó
 13. „G” Ömlesztett átlátszó mázak 900—1000 °C
 15. „H” Sima színes mázak, fényesek: Mélyfekete máz (Szentesi e.)
 19. „J” Sima mattmázak (nyersek és ömlesztettek): Mittis-zöld
 21. „K” Effekt-színes mázak: okkersárga és pettyes (Naxos-f.)
 25. „L” Kraquelé-mázak
 29. „N” fedő fehér mázak
 31. „O” Engobe-festékek
 Megjegyzés: ez a füzet csak címeket tartalmaz, a nem részletezett címek regiszteroldalai teljesen üresek!

6.) *Jakó Géza kéziratban fennmaradt találmányi leírásai*

- 6.1.1 Tájékoztató a magyar szabadalmi bejelentésekről, továbbá az ipari tulajdon (szabadalom, védjegy, minta, stb.) védelmével kapcsolatos díjakról. 1933
 (15×20 cm 19 old. nyomt. füzet Pallas Nyomda Bp. 1912.) Hátoldalon: JG „Felfolyamodása” ikt. 21 664/1933 D-3295 fogalmazvány-kezdetei, benne még néhány hivatkozási szám:)
- 6.2.1 Tájékoztató a szabadalmi leírások, igénypontok és rajzok alaki kellékeiről és azok szerkesztéséről, továbbá a hiányoló bírósági végzések elintézéséről. (21×29 cm Nyomt. pap 4 old. 4-rét hajtva Hellas-nyomda rt.) 1930 u.
- 6.3.3 „Agyagkályhacsempe szalaggyártása fűrészpörrel soványított agyaggal, talkumos mázzal...” (5 db 16×23 cm meghívó nyomt. hátlapján, valamint 1 db A/5 és 3 db A/4 irat hátulján kézirat lapok újraszámozva.)
- 6.4.1 Téglaprésen előformázott, és mázszerű agyagréteggel borított olcsó kályhacsempe előállítására. (17×21 cm kézír. sima fakult 2-r. h. papírlapokon) 1933 u.
- 6.5.1 Téglagyári üzemben is előállítható olcsó, mázas, hőtartó és könnyű kályhacsempe készítése (16→20 cm „KALÁSZ” írka nyomt. pap. borítólapra írva) 1933 u.
- 6.6.1—2: Méreggáz mentes fűtcsőzár szobakályhákhoz. 1939
 No. 1.: (17×21 cm kézír. sima és négyzr. lapok félbehajtvva 8 o.)
 No. 2.: 3 db különböző méretű rajz, foto és vázlat)
- 6.7—8—9: „Nyersanyag kimutatás”-füzet (16×20 cm LANDAU-féle 9 old. f.) Megj.: a füzet 2—3—4—5. oldalainak fejléce anyagkimutatásnak lett megnyitva, de a füzet két találmányi leírást és köztük egy évvégi-éveleji kemencenaplórészletet tartalmaz:
- 6.7.1 Együttműködő fűtcsőzár és mérleggáz-elvezető szerkezet szén- és fatüzelésű cserépkályhákhoz. (A füzet 1—9. oldalain található, rajza a 6.6.2. ltsz. egyike) 1939 u.
- 6.8.1 „Kályhából kijött” dec. 13-án, 20-án, jan. 4-én, jan. 13-án (Kéziratos lista a füzet 6—7. oldalain nem Jakó és nem is Jakóné írásával. A találmány papírra vetésekor Jakó mindkét oldalt átlósan áthúzta.) 1939 e.
- 6.9.1 — Hordozható cserépkályha fatüzelésre (városi megoldás) 1939 u.
 — A tallini Universal-kályha fa-, szén- és kőfűtésre sekundaer levegővel, mérleggáz elvezetővel 1939 u.
 — Olcsó cserépkályha és a hozzájuk tartozó rajzok különböző kisméretű hordozókon. 1939 u.
- 6.10.1 Eljárás belül pörusos, külső rétegeiben azonban átüvegesedett kerámiai cserép előállítására cca 900—1050 °C-on (17×21 cm kézír. pap. kétrét hajtvva 1—7 oldalon.) (1940)
- 6.11.1 Porcellán-majolika (940—1000 °C-ra) (23×15 cm félbehajtott észet céges levélpapíron kézír.) 1936 u.
- 6.12.1 Hordozható cserépkályha szén- vagy fatüzelésre. (17×21 cm kézír. pap. lapon és 18×22 cm négyzr. hajtott íven) 1939 u.
- 6.13.1 Nagy részekben szállítható cserépkályha (17×21 cm stencillap hátoldalain félbehajtvva kézír. 10 old.) 1939 u.
- 6.14.1 Szállítható cserépkályha (17×21 cm félbehajtott A/4 ívpapíron kézirat 10 old.) 1939 u.
- 6.15.1 Verfahren zur Herstellung von porzellan-artigem Scherben für eine Breuntemperatur von 1120—1160 °C (unter Zusatz von einem hohen Prozent Gips.). (18×23 cm kézír. sima pap. kétrét hajtott lapokon 16 old.) (1939)
- 6.16.1 Gemeinsam funktionrenderer Schweber und Giftgas ableitender Apparat für Kachelöfen. (2 db 16×22 cm kézír. négyzr. pap. 1 db 17×21 cm sima kétrét h. 8 old.) (1939)

7.) *Jakó Géza agyagipari szaktanári működésének dokumentumai*

- 7.1.1 Theoretische Chemie — jegyzet (12×19 cm 110 old. vonalas füzetben kézirat, fedlap hiányzik) 1—80. oldal német nyelven jegyzett elméleti kémia, 80—110. oldal: fémek és oxidjaik többnyire magyarul, különös súllyal a kerámiai színezékekre. 1909

- 7.2.1 „Agyagiparunk és szakoktatásunk” — cikk fogalmazvány (A/4 borítóban 34×22 cm könyvelési ívek 4-rét hajtvva 16 old.) 1910 u.
- 7.3.1 „A jóminőségű fazekas-agyagmassza kikészítési módja” (A/4 form. íven részben hiányosan 4-rét hajtvva kéziratban 3 o.) (1915)
- 7.4.1 Kerámia-anyagtani vizsgakérdések németül (23×36 cm kézír. von. pap 4-rét hajtvva 6 old.) 1925?
- 7.5.1 „A szén” előadási kutyanyelv — óravázlat (12×36 cm kézír. sima pap. félbehajtvva 2 old.) (1940)
- 7.6.1 Mázanyagok (kovasav, fémoxidok, calcium, barium ...) (10,5×21 cm kézír. rajzpap. félbehajtvva 6 old.) 1940
- 7.7.1 Kerámiai anyagtan — tantárgytematikai vázlat (17×21 cm kézír. pap. félbehajtvva 4 old.) 1940
- 7.8.1 Kerámiai anyagtan és technológia az I—III. évf. (17×21 cm kézír. sima ingr. pap. félbehajtvva 2 old.) 1914
- 7.9.1 OMK Iparművészeti Isk. 515/1941. tanítványok névsora az 1941—42. tanév első félévére. Jakó-tanítványok: I. évf.: Kovács Gyula, Németh Edit, Burger József, Szabó Piroska, Szász Berta, II. évf.: Kőházi Antal, Simó József, III. évf.: Nagy Gabriella, Rainer Angela, IV. évf.: Burger Marian, Lendvay Zsigmond, V. évf.: Roóz Ilona. (21×34 cm nyomt. körözvény. Hátoldalán óravázlat kézír.)
- 7.9.2 OMK Iparművészeti Iskola 592/1941. körlevele a tanári karhoz (21×34 cm Nyomt. levélforma 4-rét h. Hátoldalán vizsgakérdések, és Jakó G. beadványának kézírata az MTA Kemény Gábor és neje alapítványára, az 1912—35 közti tevékenységéért.)

8.) *Jakó Géza kemencetervei*

- 8.1.1—3: No. 1.: Műleírás a visszacsapó lángú puhafa-tüzelésű muffolás kemencéről (21×34 cm Gépír. sima pap felkasírozva.) No. 2.: „A”–„B” rajzok 1:10, elől- és oldalnézet és metszet (21×34 cm ceruzarajz színezve sima fluszpapíron) dekorkartonon No. 3.: „C” perspektív vázlat a kemence belsejéről (21×34 cm ceruzarajz színezve sima fluszpapíron) dekorkartonon
- 8.2.1 Prof. G. Jakó: MUHVEL—AHJU PLAAN (kemenceterv) M=1:10 (kb. 40×85 cm sárga pauzon fekete tussal és graf. színezve) Elöl- oldal- és felülnézetek alatt egy egyszerűbb egyaknás típus elől- oldal- és felülnézeti részlete edényekkel.
- 8.3.1 Röhrenofen = mit gesenkten Brennkanelen zum Brennen von Kacheln, Wandplatten und anderen plattenförmigen Gegenständen. von Prof. G. Jakó Reval S. Tartu m. 11. (Folyamatos üzemű csempégetőkemence oldal- előlnézete és m.) és m. kb. 20 (kb. 70×48 cm színezett ceruzarajz sima pap 3×6=18-rét h. dekorkartonra vonva)

9.) *Jakó Géza vázlatai* (frizek, csempetervek, növényi- állati- stb. skizzek, dekor- és formatervek, figurális r.)

- 9.1.1 Sormintaterv (friz) aquarell 1907. (A/3 rajzpap. 2-rét hajtvva) H: romantikus mese- illusztrációk 2 grafika (másolat?)
- 9.1.2—4 Csempetervek (némelyik Markstein Ilonáé is lehet!)
- 9.2.1 Geometrikus szegő- és kitöltőelemek szépiával (18×28 cm I—II.) Hátoldalán No. 6782 bepecsételt sorszám.
- 9.3.1 csillagos- körös szegő- és kitöltő csempék (21×29 cm III—IV.)
- 9.4.1 háromszöges szegő- és kitöltő csempék (15×21 cm V. sz.)
- 9.5.1 lépcsős-csigás szegély és középcsempék (12×18 cm) flusszp. VI.)
- 9.6.1 bogaras hereleveles csempeterv (11×13 cm aquarell)
- 9.7—11. *Növényi ábrázolások*
- 9.7.1 Szedercsirasejtek (14×21 cm pauzon ceruzarajzok)
- 9.8.2 Virágszirnos-füzéres hímzsminták (35×25 cm pauzon ceruzarajz)
- 9.9.1 Ibolya és gránátalma (17×22 cm jegyzetlapon ceruzarajz)
- 9.10.1 Tüskös—tulipános tányérszegélydekörök (22×35 cm pap. ceruza)
- 9.11.1—2: Fatörzsek-lombok-rózsák (No.1.: 30×31 cm csom. pap. ceruza, és No.2.: 31×26 cm szűrtpauz másolat)
- 9.12—26. *Állatábrázolások*
- 9.12.1 Nyúlfejek és futó nyúl (19×10 cm pauzon ceruza)
- 9.13.1 Káposztaevő nyulak (kb. 26×15 cm pauzon ceruzarajz)
- 9.14.1—2: Katicabogarak (No. 1.: 10,5×5,5 rajzpap aquarell-miniatúr) (No. 2.: 12×10 cm pauzon ceruzamásolat)
- 9.15.1 Bűbos madárkák (kb. 20×10 cm pauzon ceruzarajz)
- 9.16.1 Madarak, majmok, denevér, rája (35×33 cm pauzon ceruzarajz)

- 9.17.1 Sárkánygyíkos fonadékok (kb. 20×25 cm pazon ceruzarajz)
- 9.18.1 Nyulacskák és madaras váza (kb. 15×29 cm rajzpap. ceruza)
- 9.19.1 Repülő vadlibák (kb. 23×12 cm pap. ceruzarajz)
- 9.20.1 Vasárnap az állatkertben (őzek, farkasok, halak, stb. gyermekfejes kompozíció feltehetően textiltervezet (?). (No 30×21 cm négyrét hajtott papíron ceruzarajz)
- 9.21.1 Csodaszarvas (palmettás pajzs előtt (12×15 cm pap. ceruzarajz)
- 9.22.1 Vízköpő sárkányfejek (21×10 cm pap. ceruzarajz)
- 9.23.1 Futó kutya (gyermekjáték) (22×12 cm pap. ceruzarajz)
- 9.24.1 Kutyafej- és lábrészletek (25×16 cm delin ceruzarajz)
- 9.25.1 Galambok és galambdúc (30×22 cm pap. ceruzarajz)
- 9.26.1 Madarak, madárfészek (30×22 cm pap. ceruzarajz)
- 9.27—48: *Kerámia*tervek — formák és dekorok vegyesen
- 9.27.1 Két váza: nyulas, madaras, őzes szegő, virágos tálrészlet. (17×12 cm pazon tusrajzok)
- 9.28.1 Két kancsó, két váza: őzes-virágos mázszíntervekkel. (26×13 cm pazon fekete tusrajzok)
- 9.29.1 „Magyaros” motívumok, szignettek: virágállatok, állatvirágok, őzek, madarak, pávák, címeres galambok, furulyás, fokosos betyár, puskás-gallyas emberpár, egy kancsó, két tál, két váza. (35×14 cm pazon fekete tusrajzok — miniatűrök)
- 9.30.1 Reliefek: edénykészítés—égetés—árusítás, korongozás fázisai. (19×17 cm pazon tusrajzvázlat)
- 9.31.1 „Kis kancsók mintáinak száma:” $k_{1,1-12}$, és $k_{1,3-22}$, (19×15 cm von. pap. tollr. ceruza)
- 9.32.1 Tálak dekortervei: t_{1-11} . (21×14 cm levélpap. tusrajz és cer. H: levlérszlet aradi fritte-rendelésről.
- 9.33.1 Négyszegletes fedeles cigaretta- és hamutartó terve. (13×10 cm szakadozott papíron ceruzarajz)
- 9.34.1 Tintatartók, hamutálkák tervei (16×18 cm papíron ceruzarajz)
- 9.35.1 Radiátorborítók és radiátorpárolgatók (11×15 cm pap. ceruza) H: az Esztergomi Kályha és Agyagárugyár RT. levlérszlete egy tervezett kávéházi megbeszélésről — üzletkötésről.
- 9.36.1 Tepsi-hamutartó (3×16 cm újságszegélyen ceruzarajz)
- 9.37.1 n-oldalú cserép-csempetervek geometrikus, fonadékos, palmettás, ember- állatfejes, madaras, stb. H: köralakú fonadékok kerámia-orsók, könyvtámaszok (?). (17×21 cm pap. ceruzarajz)
- 9.38.1 Nyolcszegletű füles cserép (10,5×8,5 cm pap. ceruzarajz)
- 9.39.1 Cserépek, radiátortetők, párolgatók (kb. 40×23 cm flusz. cer.)
- 9.40.1 Cserépek (11×17 cm pap. cer.) „Mielőbb gipszkorongot csinálni!”
- 9.41.1 Paprika-sótartók és tálkás bonbonnierek (18×22 cm pap. ceruza)
- 9.42.1 Közlekedő-edényforma virágtartó, kancsó (17×21 cm pap. ceruza)
- 9.43.1 Fali virág- v. szenteltvíztartók, párolgatók (?) (32×21 cm stencillap hátulján ceruzával)
- 9.44.1 Itatók, párolgatók, szenteltvíztartók (34×21 cm pap. ceruza)
- 9.45.1 Asztali és fali gyertyatartó (kb. 16×13 cm rajzpap. ceruzarajz) H: csigás- hernyós-palmettás szignettek
- 9.46.1 Füles-tálkás porceláncsésze terve (14×10 cm pap. cer. aquarell)
- 9.47.1 Bonbonniere terve (kb. 10×25 cm pap. ceruza aquarell)
- 9.48.1 Teáskészlet: madaras kiöntő és csésze, virágos tálka (40×29 cm rajzpap. ceruza-aquarell) H: iskolai testrajz.
- 9.49.1 Kerámiaszívek, négylevelű lóherék és Fortunaképek 1945. XII. 12-i Luca-karácsony-újvi formák (Markstein Ilona és tanítványai 26×20 cm papíron színes ceruzarajzok) Megj.: Vö.: 85. 14. 4. 12. özv. JGné tanítványainak karácsonyi levelével!
- 9.50—60: *Figurális* kerámia- és épületdísztettek
- 9.50.1 Ülő görnyedő nőalak — talán könyvtámasz (5×6 cm pap. cer.)
- 9.51.1 Álló férfialak növényi reliefben (5×9 cm nyomt. szél. cer.)
- 9.52.1 Állatfejes gyámkő részlete lámpával (8×4 cm nyomt. cer.)
- 9.53.1 Támaszkodó ülőpár (kb. 17×19 cm pap. ceruza)
- 9.54.1 Vízhányó halcsoport, madaras falivirágcserep, sasfejes madáritató, 3 békás nagyvirágcserep, lépcsőfrizek vázlatai. (11×16 cm nyomt. pap. ceruzarajz) H: Magyar—Finn—Észt Társaság alkalmi meghívója szabadegyetemi sorozatra.
- 9.55.1 Magyar Divatcsarnok ajándéktárgy-pályázat tervei: reklámlevélnehezékek, labirintus-játékok, kerámiaavasalók, hamutartók (23×15 cm nyomt. hátoldalon ceruzavázlat) H: pályázati kiírás

- 9.56.1 Összebújók és állatalakok faragott téglából: sas, cerberus. (11×15 cm nyomt. hát. ceruzavázlat (H: női ipariszkolai intézet ruhavarró osztályainak kiállítási meghívója. Bp. 1939 jún.)
- 9.57.1 Mókuspár (rókák?) és lépcsőkorlátdíszek (10×6 cm pap. cer.) H: Buék. — a Somorjay családától.
- 9.58.1 Hattyús madáritató, kos, teknőc, nyúl, medve, farkas és farkafaló krokodil, valamint egy cserép és egy maszk tervei. (15×23 cm stencyllapon ceruzarajzok (H: Magyar—Finn Társaság Sibelius-hangversenyének meghívója.)
- 9.59.1 Tudós baglyok és áttört (székely?) kapu (21×16 cm von. p. cer.)
- 9.60.1 Kúszó kutyaalakok téglaidomokból (kb. 17×10 cm kék fluszp.)
- 9.61.1: Bibliai idézet (Jób 28.28.) kerámiabetűkből (33×21 cm pap. cer.)
- 9.62.1: Szakrális feliratok (20×34 cm pap. cer.) H: cserépdekorok

10.) *Kerámiatörténeti tanulmányok — rajzos vázlatfüzetek*

- 10.1/1—53: *I. Vázlatfüzet* (27×18 cm 53 oldalas kötetlen, széteső)
1. oldal: textilminták kollázsolva, tus, és aquarell,
 2. virágdíszes ecsettanulmányok enciánkék—szürke aquarell,
 3. Brausver Keramiker korszói és vázái Leyderdorff bei Leyden
 4. azték-mexikói tolldísz-szövetminták színes ceruzarajzai
 5. japán szövetminták, svasztikás frízzel, aquarell,
 6. „KERAMIKAI ECSETFORMÁK”, virágmintás aquarellek,
 7. „RAJNAVIDÉKI KÖEDÉNY” dekor- és színvázlati tus-aquarell,
 8. „KULCSNYÍLÁSDÍSZ VASBÓL GYENGÉN BEVÉSETT RAJZZAL” cer-aqua.
 9. „KÖTÉNYDÍSZEK, SZÍNES ZSINOR” ceruzavázlatok,
 - 10—11. „MAGYAR VÁZSONAPPLIKÁCIÓ” grafit és színes ceruzarajzok,
 12. „MAGYAR HÍMZÉSEKRŐL” ceruzarajzok,
 13. „SZÁSZ” minták, és Von Rochga, V. H. Kraus, és von Eugen Gradl
 14. „VON EUGEN GRADL” I—VII. aquarellmintái kritikai szöveggel,
 15. „TEXTILBEN SZÜLETETT FORMÁK NÉMET TERVEKBŐL” ceruzarajzok,
 16. „ECSETMINTÁK” Mainz 1909. ápr. 15. tusrajz-aquarellek butellán
 17. „HÍMZÉS MINTÁK” ceruzarajzok vízfestékkel színezve,
 - 18—19. geometrikus szegőminták foltos grafitceruzarajzai,
 - 20—21. Ötvösmunkák, csatok, falerák, fibulák, rozetták, ceruza-aqua:
 22. tökedények és díszítései valamint fasisak részlete, cer-aqua:
 23. csatos szíjvégek és egy kiöntős kancsó díszítései, cer-aqua:
 - 24—25. poncolt díszítések csatokon, és edényeken, színes ceruzarajzok
 - 26—27. kancsó- és butelladekorok, főként növényi rajzúak, színes cer.
 - 28—29. tollas, pávaszemes, pikkelyes és virágos szegők, színes cer.,
 30. Franz Geisberg Chemnitz — Köbelsoffe (szegők) ceruzarajz,
 31. poncolt edények, kiöntőfüles és váza alakú, színes ceruza,
 32. „TETEJDESZKA” fűrészelt minták perspektív ceruzarajzai,
 33. „MAGYAR CSIPKÉK ÉS HÍMZÉSEKRŐL” sorminták, ceruzarajzai,
 34. butykos és butelladugaszolók ceruzarajzai,
 35. „MAGYAR BALVÁNYFÁKRŐL” bekarcolt díszek ceruzarajzai,
 - 36—37. kollázsolt szövetminták, struktúrák vázlati, színes cer.,
 - 38—39. fűrészelt díszek kerítés és épületdeszkák persp. ceruzarajzain
 40. szövetstruktúrák és kilincs-kulcslyukfedlapok ceruzarajzai,
 - 41—43. faragott fejfák és bálványfák ceruzarajzai,
 - 44—46. tetejdeszkák és kerítésdeszkák fűrészelt díszei ceruzarajzai,
 47. faragott kopjafák ceruzarajzai,
 - 49—52. edénydekorok és szalagfüles formák, kulcsok rajzai,
 53. textilszegélyminták ceruzarajzai,
 54. Trieri dóm vasalása és egy renaissance-épület részlet Trier 909 máj. 29. Eduard Laeis... Co. (elmosódó ceruzarajz)

Megjegyzés: a füzet egykor mindkét végéről kezdve volt vezetve, valahol a 18—19. oldalak előtt „ért össze” a kétirányú vázlatolás.

10.2./1—69: *II. Vázlatfüzet* (21×28 cm kemény vászonborítás, 69 lappal)

1. oldal: „Sandsten-ből áttört ablakok” „bársony aplic” ceruzarajz,
2. pávás-borjas-halás vonaldíszek és tökminták ceruzarajzai,
3. egy bonyolult „gyíkfüles” edény leírása színes ceruzarajz,

4. virágminták „Chinai istenek ruháin igen elszórva”, szín. cer.,
5. hattyúalak „HANGSZER FARAGOTT FA” és dekorok „festett indus fatárgyakról” színes ceruza és aquarell,
6. „zim mázas tányér élénken frissen” madaras tál színes ceruza,
7. indus falakkfestések motívumai és színei kerámiákon, aqua.,
8. pávás tál, méhsejtosztásos edények, szegők, színes ceruza,
9. halas- madaras, tolldíszes dekorok ceruzarajzai (Damascus)
10. vastag engobos barbotinvirág, medúza- és gránátalma-edény,
11. kivágott, hajtott, vésett kerámiaformák, hálós dekorok, cer.,
12. japán halasdekor, angol porcelán tobozszerű plasztika rajzai,
13. görög tálak szegői, állatalakos fülek, fogók rajzai,
14. perzsa és angol virágos-fonadékos dekorok rajzai, színes cer.,
15. görög cerberosz madaras dekorok színes ceruzarajzai,
16. olasz kerámiák palmettás dekorjai, egy szalagfűl, ceruzar.,
17. görög ápiszbikás és madaras dekorok színes ceruzarajzai,
18. török és perzsa díszítések, görög gályás tál szín. ceruzarajz.,
19. perzsa állatalakos díszek a királyi udvarból, színes ceruzar.;
- 20—23. olasz 15. századi kerámiadekorok színes ceruzarajzai,
24. spanyol és olasz középkori dekorok színes ceruzarajzai,
- 25—27. görög kos, bika, kutya, és kígyómintás dekorok színes cer.,
27. perui szövetminták állatalakjainak ceruzavázlata,
- 28—30. spanyol és mór madaras, halas, nyulas fonadékos dekorok színes cer.
- 31—33. egyiptomi reliefek és tolldíszek, imbisz, stb. színes cer.,
- 34—36. perzsa virágos, marabus és halas dekorok „halak áttört hálóval (megcsinálendő)” stb. megjegyzésekkel,
37. lepényhalas tál ceruzarajza
38. „legyező alakú bonbonnière” dekorrajza.
39. matrica-figurák (feltehetően Markstein Ilona 1945-ös dolgai.)
40. pávaszemes pillangók matricafigurái (feltehetően Markstein Ilona 1945-ös dolgai.)
68. tányérszegők, lábascerép, hullámos váza ceruzavázlatai,
69. nyolcadkörös tányérperemdekorok, sűrű fonadékos frízek

Megjegyzés: ebben a füzetben a 41—67. dupla oldalak ugyan üresek, tehát a balról jobbra haladás valószínűsíthető, mégis a jóformán csak a jobboldalakra vázolt rajzok a „következők” tükörcbaloldali lenyomatát mutatják, tehát a jobbról balra haladó munka is előfordult benne.

10.3/1—96: *III. Vázlatfüzet (tisztázati)* 30×24 cm 96 oldalas kemény vászonborítású füzet bepecsételt 28 540/1910.

1. oldal: „RAJNAVIDÉKI SÓMÁZAS KÖEDÉNYEK” pozitív- és negatív festve, hattyú- és pávamotívum, ceruza, kék-lila aquarelljei,
2. kapupántdíszek, bronzkori és kelta bepecsételt díszű kerámia
- 3—4. római üvegedényei MAINZ-ből, syriai üvegek aquarelljei,
- 4—5. római II—IV. századi cserépedények szín. cer. és aquarell,
- 6—7. üvegformák római provinciákból és Syriából, ceruzarajzok,
- 8—10. régészeti fémtárgyak a mainzi bronzkori leletből, frank ékszerek, római táborig bronz jelvény, fibulák, medálok, fülbevalók és vasszerszámok (csákány-balta stb.) ceruza aquarell,
- 11—12. tökedény- kabakminták, facipő, mécses, mozaikpadozat, ceruza,
13. német köedények és állatalakos vasalások a mainzi domból,
14. „LUXEMBURG” perui cserépedény-antropomorff, mexikói mécses, egy egyiptomi szövetminta, „Steinreng”-butella ceruzarajzai,
15. régi rajnai köedény, raereni kőkorsó, délszláv cserépedény, hordóalakú barna köedény, és szürke köedény Kölnből, aquarell,
16. „CÖLN” templomajtó-vasalás, vasrács és képkeret Amsterdamból,
17. „AMSZTERDAM” Rijksmuseum falérák és ólomházas sótartó, ólomházas engobos cserépedények Hollandiából, „LONDON” Indiai múzeum 1910. febr. 3. STOKE-ON TRENT 1910. jan.: angol porcellántányér és indus kerámiák, vasas cserépanyagok dekorjai, színes ceruzarajzai,
18. „LONDON INDUS MÚZEUM” majolikaedények és szízi edények,
19. umrohái bonbonnière, bengali tál, benáresi tintatartó,
- 20—21. „LONDON INDUS MÚZEUM” majolikaedények és szízi edények,
22. penjabi tálak és vázák (Abdul Majid of Khurja XIX. szd.),
23. zinnmázás majolikaedények Bombayból, syriai olajoskancsók,
- 24.

25. ólomházas indus edények mázalatti dekorral, babyloniai, etruszk és attikai vázák, stb. ceruzarajz-aquarelljei.
27. „LONDON: ALBERT-Múzeum” kínai kerámiák, sárkányfej szín. cer.
28. üveghatású váza, plasztikus edényszájak, állatalakos fül,
29. fedeles kanna máz alatt bekarcolt rajzzal, cobaltoldatba mártott porcellánváza, barna agyag-zinmáz sárkányos csésze,
30. kínai plasztikus dekorok, virágok, sárkányok, fonadékok,
31. cobalttal festett kínai porcellánedény-dekorok, aquarell,
32. japán geometrikus dek. csésze, japán rajzos porcellán, aqua.,
33. barna japán kőedény, kínai teás csésze áttört mázzal, aqua.,
34. kínai porcellánok, fém fedeles, stb. ceruza-aquarell,
35. „BRITISCH Múzeum” japán csészék, teáskanna, és kínai kőedény,
- 36—37. kínai kőedények és porcellánok mázalatti dekorral,
38. kínai krakelés tányérrészlet ráfestett dekorral, japán csészék
39. japán kőedény teáskanna, csészék és állatalakos kiöntő,
- 40—41. AWAJI és japán porcellánedények, ceyloni fríz, koreai csésze,
43. Angol porcellán: Chelsea—Derby—Crown XVIII—XIX. szd. aquarell, Derby—Pinxton, Worcester XVIII—XIX. szd.,
47. Olasz majolika, cserépedény: Gubbio, arany- és rézlüsterek, Gubbio tál és tányérok dekorjai, aquarellek, Dirutai sárga lüsztér, Faenzai tál, Dirutai sárga lüsztér, Faenzai tál,
49. Faenzai vázák és tálak, tégely és butella,
- 50—51. koreai Északitáliai és sgraffitós, Perugiai és olasz majolikák, dekorok aquarelleken,
- 52—54.
55. Spanyol—mór majolika: Valenciái, Manissa, XVII. szd., aqua.,
- 56—57. Görög kerámia: mykénei, boeotiai, cyprusi, ie. 3. évezredből,
- 58—59. athéni archaikus, corinthusi antropomorf,
- 60—61. vázák, korsók, tálak, olajflaskók, és dekorok,
- 62—63. hellenisztikus athéni, kancsó, gyertyatartó,
- 64—65. apuliai aqueliai flaskók, korsók stb. aquarell,
65. „CÖLN” szövetminta, bőrszalagos könyvtábla,
- „AMSZTERDAM”: japán és kínai edények,
- „LEYDEN” görög—kisázsiai és frank bronzdíszek ceruzarajzai,
- 66—67. „LEIDEN 1909. aug. 24.” cyprusi, bucheró, mykénei, korinthoszi,
- 70—71. jön, attikai, felső itáliai, hellenisztikus
- 72—73. egyiptomi és római függők, edények, római mécsesek és cserépfaskók, kőkori és egyiptomi dekorok ceruzavázlatrajzai.
- 74—76. „LEIDEN” japán edény és csésze, kínai barna kőedény, japán kőedény és cserépedény, német rajnamelléki kőedények,
- 77—78. „LEIDEN 909. sept.” rajnavidéki kőedény, perui cserépedény, nyugatindiai fekete cserépedény ceruzavázlati,
- 79—80. „AMSZTERDAM 909. nov 8.” Rijksmuzeum hollandi edényei, ólomházas dekorációk, majolikátálak aqua.,
80. XIX. szd-i indus fa- és fémtárgyak festett-lakkozott mintái
82. kínai tál faállvánnyal, indus doboz, szalagdíszek
83. Spanyol-mór majolika: Valencia, Manissa a XVII. szd-ból,
- 84—86. Manises, és valenciái edények aquarelljei.
87. Görög kerámia: Mycenaei, boeotiai korsók és szalagdíszek aqua.,
88. Bronzkori terrakották cyprusról, és perui cserépedények aqua.,
- 89—90. Perzsa majolika: XV—XVII. szd-i tálak, vázák, dekorok, ceruz.,
- 91—93. Török majolika: anatóliai, cairenei, damaszkuszi, syriai, aqua.,
- 94—96. Perzsa majolika: korsók, butellák, dekorok aquarelljei.

Megjegyzés: Ez a füzet a végeredményeket, tisztázatok tartalmazza, melyeket az állami ösztöndíj fejében kellett Jakónak bemutatni. A 65—80. ívfüzet rész és az utolsó repülőoldalak az I. és II. füzetből átmásolt, illetve a III. füzet első részéből kiemelt ábrák. Feltehetően szöveges beszámoló, vagy leírás is tartozhatott hozzá.

11.) *A hagyatékba került nyomtatásban megjelent grafikák:*

- 11.1.1—3: Színettek és díszek az „ÁLLATVILÁG” c. folyóiratból
- No.1.: Méhecske a porzós virágokon (5×5 cm keretes tusrajz felrag.)
- No.2.: Denevéres-fonadékos dísz JA:KO jeggyel (kb. 6×4 cm kék sz.)
- No.3.: Szarvasbogaras színet (14×2 cm barna sz. felragasztva 17×27)

- 11.4 Angolnás szignett JA/KO jeggyel (kb. 15,5×3 cm tusrajz) H: „A rovarászat, mint sport” c. cikk részlete, 19. old.
- 11.5 Tengeri csikós szignett JÁ/KO jeggyel (15×3,5 cm tusrajz) H: „A pásztormadár a Hortobágyon” c. cikk részlete, 43. old.
- 11.6 Vadászkutya-vadkacsa szignett JA:...:KO jeggyel (15×2 cm tus) A „kisebb közlemények” felső léniján. H: „Vadászat a Gran Chacoban” c. cikk részlete, 51. old.
- 11.7 Leopárdos szignett JA/KO jeggyel (15×3 cm linó?) H: Vadászat a Gran Chacoban” c. cikk, 50. old.
- 11.8 Hódos szignett JÁ:/KO jeggyel (15×3,5 cm keretes tusrajz) H: „A nyúl kultusza” c. cikk, a 36. old.

Megjegyzés: Jakó Gézának a fentiekén kívül még jelentős mennyiségű nyomdászati úton sokszorosított rajza ismeretes, ennek néhány a Jakó család tulajdonában (lásd a lista végén!), a legtöbb pedig különböző folyóiratokban „lappang”.

12.) *Jakó Géza szakirodalmi munkásságának prospektus-kivágatai:*

- 12.1—2: A „Keramische Materialkunde” 1928 ismertetői
 No.1.: (11×9 cm a Keramische Rundschau 1928. No. 16. számából)
 No.2.: (15×12 cm a Buchhaltung B. Verlag egyik nyomtatványából)
- 12.3 Fachliteratur für die Keramik 1930. Buchhaltung der Tonindustr. (11×15 cm 8 old. füzet. Druck: H. Freyhoff, Orenienburg.)
- 12.4 Fachbücher für Keramik, Glas, Email, Pag. 209—240. 1936. (10×16 cm 31 oldalas különnyomat a címbeli lapból...)
- 12.5.1—2: Jakó Géza: Agyagáruk ismertetése és gyártása különös tekintettel az építészeti kerámiaira (tankönyv. címlap és tartalomjegyzék) Könyvismertető a magánkiadásban tervezett műhöz. (2 db 15,5×23,5 cm 3 lapos mutatónyomtatvány)
- 12.6 Keram-Fachliteratur zur Fortb. u. Unt. aus „Sprechsaal” Nr. 18/1952 (20×29 cm Nyomt. Fachb. Joh. Domhardt, Coburg.)

13.) *Összegejtött szakirodalmi füzetek — nyomtatványok:*

- 13.1 Syllabus of Work in the Theory and Practice of Pottery... at the County Pottery Classes Session 1909—10. (Staff: J. W. MELLOR — Staffordschire Education Committee, Stoke-on-Trent. (12×18 cm 16 oldalas füzet borítóban) „Jakó Gézáé tulajdona”
- 13.2 Aurum — Kémia Compendium (Általános kémia/1—45. old.) Szervetlen kémia (46—167. old.) 18×25 cm 168. old stencil-füzet szerzői ívenként hajtva.) 1920 k.
- 13.3 Thorockai Vigand Ede: Az én falum. (Iskola—Údvarház—Községháza—Csörtorony—Lakóház—Kerekeskút—Lakóház—Méhes—Lakóház—Disznóól és tyúkpadlás—Falurészlet—Parókia—Útszéli kereszt—Melegház—Lakóház. (21×30 cm Nyomt. tusrajzok 4 lapon (4-rét hajtva)
- 13.4 W. STEGER: Die Bedeutung des Wärmeausdehnungs-Koeffizienten für die Beständigkeit von keramischen Massen und deren Rohstoffen gegen Temperaturwechsel. Coburg 1924 Verlag von Müllet und Schmidt (12×22 cm 11 oldalas füzet sárga borítóban)
- 13.5 Grundsätze für Kachelofen und Herdbau — Gültig für Meister und Gehilfen des Töpfergewerbes — In Ausführung von Generalversammlungsbeschlüssen des deutschen Ofensetzergerwerbes. Albert Lüdtker Verlag, Berlin 1926. (14,5×22 cm 66 old. füz.)
- 13.6 H. KOHL — Vordamm: Keramik Klny: Liesegang, Kolloidchemische Technologie. Verlag von Theodor Steinkopff, Dresden 1927. (18×25 cm 48 oldalas különnyomat az 577—624. old. intervall.) H: cirillbetűs infantilis jegyzetek: „Kerek agy...” ... „A háború megkezdődött Budafok—Budapest—Moszkva 4” ...
- 13.7 R. JÁGER: Die Entglasung und ihre Rolle in der keramischen Technik (1928) (18,5×24,5 2 lapos impr. nélk. nyomtatvány)
- 13.8 Ganymedes: Hütte problem ja Tatsed tema lahendamisets. (20×26 cm kitépelt lap a „Majaomanis” Nr. 6-ból: 7—8. old.)
- 13.9 Légtalmi tananyag MOHAY—STRAUB: Vegyi ismeretek a lic. és leánylic. III. o. 1940. 145—154. old. (15×22 cm 10. nyomt. ív)
- 13.10 KNEPPÓ Jenő: A kolloid-ferrihydroxyd adszorpciója kvarcon. Bölcsészdoktori értekezés. Madách-nyomda Bp. 1937. (15×23 cm 27 oldalas klny. borítóval.)

14.) *Újságkivágatok, nyomtatványok, reklám- és üzleti szóróanyag.*

- 14.1—14: *Újságkivágatok* (különböző méretű nyomt. egy csomóban)
- 14.1 „Arena” III. évf. 1. sz. 1908. címlapján: solymászó vadászok,
- 14.2 Vállalkozók Lapja XLIX. évf. Bp. 1928. nov. 7. „Modern tüzelés”

- 14.3 Magyarság 1928. nov. 14: Hogyan fűtsünk-rovat: 2 fl. cikk.
- 14.4 Vállalkozók Lapja XLIX. évf. Bp. 1928. nov. 21. 12. old.: Téglagyagipar Szerk: Langer Lajos: UPOR B.: Tüzelőanyagok c. cikke
- 14.5 Vállalkozók Lapja L. évf. Bp. 1929. feb. 6. 5. old.: MÖLLER K.: Hang- és hőszigetelés épületeken.
- 14.6 Magyarság 1929. feb. 24. 28. old.: Sz. K.: Az elemek új periódikus rendszere, stb. cikkek a Tudomány világából c. rovatból
- 14.7 Magyarság 1931. szept. 20. 19. old.: ERDŐS József: Milyen nagyságú kályhát válaszszunk? és cikkek a „Hogyan fűtsünk?” rovatból.
- 14.8 Magyarság 1931. okt. 4. 22. old.: ERDŐS József: A barnaszéntüzelés aktuális kérdései, és cikkek a „Hogyan fűtsünk?” rovatb.
- 14.9 Magyarság 1931. okt. 11. 24. old.: ERDŐS József: Hogyan különböztetjük meg egymástól a különféle szénfajtákat?, és cikkek a „Hogyan fűtsünk?” rovatból.
- 14.10 Vállalkozók Lapja 1932. VIII. Bp. ? LANGER Lajos: A gazdaságos étetés ellenőrzése c. cikke a „Téglagyagipar” rovatból.
- 14.11 Váll. lapja (?) Bp. 1932. okt. ?. „A kályharendszer helyes megválasztása” c. cikk első három flekkje...
- 14.12 A Magyar Úriasszonyok Lapja 1934 febr. havi színes kézimunkamelléklete: Nemes mintájú és színezetű antik keleti Roper Shirván szőnyeg leszámolható mintája...
- 14.13 Váll. Lapja? GÖRÖG Rudolf: Huzatszabályozás (Folytatás).
- 14.14 Ismeretlen lap 75. oldal: Puskacsövek feketére fényezése. „Lásd a görög vázák” — ceruzás megjegyzéssel.
- 14.15—29 *Prospektusok, reklám-szóróanyagok* (különböző méretben).
- 14.15 Égetett KÖSZIVACS Dr. Helvey T. Vegyészeti Gyár Bp. 1935.
- 14.16 Eternit lefolyócsövek — Hatschek Lajos Bp. 1947.
- 14.17 Termokoksz folytonégő cserépkályha Bp. Gázművek 1938.
- 14.18 Julius BIDELE Keram-Chem.-Fabrik Meissen 1940—41.
- 14.19 Thermotechnika Műsz. Váll. György—Bruckner—Orolin Bp.
- 14.20 Original—Granit: Feuer-probe Keramische Werke Ufer, Dresden
- 14.21 M. kir. Iparügyi Min.: Újabb hazai ásványi nyersanyagkutató
- 14.22 Szabadalmas „Fi-Ko” melegvízkazán ifj. Kovács Sándor Tsa. Bp.
- 14.23 Phoebus gáztűzhely, ARDÓ szaküzlete Bp.
- 14.24 „Patent” szagtalan faszénvasaló, Scheiber Tsa. Bp.
- 14.25 Imrey Mihály vasáru, szerszám- házt. — jegyz. Bp. 1938.
- 14.26 Fenőkövek, csiszolóárúk, filcek, Folk István Bp.
- 14.27.1 — Parasztház tornáca (Kustánszeg Zala m.) — levél
- 2 — Szemes kályha újperinti (Vas m.) ANTAL Dezső felvételein
- 14.28 Cementipari Gépgyár, Károlyi Jenő Pestszenterzsébet, 1940 u.
- 14.29 25 procent részesedés Buchhandlung der Tonindustrie, Berlin

15.) „Pro memoria” — kisebb feljegyzések, kihullott könyvjelzők, stb.

- 15.1—4 4 db boríték, különböző méretben,
- 15.1. „Bloc-Notes” (7×11 cm kis notesz kb. 50 kitéphető négyz. r. lappal: címek, gyógyszer, szakirodalom, terményelszámolás, az ercsi felesel való elszámolás, házépítéshez bevásárlandók, bazaltkővizsgálat feljegyzései, hivatalos címek, ingatlan irodák, stb. (A noteszt 1933-tól használta Jakó G.)
- 15.6—10 Rajzos feljegyzések: kályhák, korongtengely, „π”-láb, stb.
- 15.11—24 Szakmai feljegyzések: részletszámítások, anyagjegyzék, receptúrák, szakirodalmi jegyzet, ipartanfolyami előírások, engobreceptek, mázpróbák, samott-összetétel, samottméretek, szitaméretek, nevek és címek, pénzügyi feljegyzések, feladóvevény,

16.) *Ifj Jakó Géza gyermekkori rajzai, szülei megjegyzéseivel datálva.*

- 16.1—15. Datált, jegyzetekkel ellátott rajzok (különböző méretben)
- 1916: Repülőgép és karika, JG fogja, Apuci tolja a taligát, mindjárt fog ásni és kapálni, A gyerek lop szilvát, anyja várja a porolóval az ajtóban, stb.
- 1917: Mikulás tépi a karácsonyfát, családi asztal, Békétárgyalás, vadász, madár, stb.) H: az Iparművészek Szövetségének Karácsonyi vásárára meghívó a Kígyó-téri boltba)
- 1918: infantilis dekorok, címertartó (tojásfestő?) angyalok, égitestek, állatok, házikó, „Rajzolta Géjza fiam..., a vázák formáit az édes mamája rajzolta elő, stb.,

- 16—32. Datálatlanok: vonat, bombázó, újságolvasó, „MAMA EGY HÚRON PENDÜL A FIAVAL, virágzó fa, „A PAPA ÉGET” „A PAPA KORONGOZIK” templom, tányérminták, virágok cserépben, búsuló juhász, ikebana, bohóc, műhely-jelenet, stb.

17.) *Jakó Géza amatőr felvételeinek negatívjai (13×18 cm üveglemezeken)*

KJM. F. 6631—6635 5 db, a budafoki műhelyt belülről ábrázoló felvétel.

18.) *A KJM emlékkiállítására kölcsönzött fényképfelvételek:*

- 18.1 + Az F. 6631 negatív barna tónusú kontaktmásolata deknire vonva.
 18.2 Mázas ködedényt ábrázoló felvétel (6×10 cm, barna tónusú),
 18.3 Tálat, vázakat és bonbonniéret ábr. felv. (9×8 cm Foto: Winnal)
 18.4 Váza, tál és tálka (9×14 cm Agfa),
 18.5 Kerámiakiállítási részlet, néhány előbbi tárggyal (17×12 cm),
 18.6 Virágmintás vázak és bonbonniére (18×13 cm),
 18.7 Kis kerámia kályhamodellek (16×11 cm),
 18.8 + Jakó-család 1925 körül (Jakóné, ifj. Géza, Gáspár, Jakó, 17×12)
 18.9 ifj. Jakó Géza kb. 5 évesen (10×13 cm deklire vonva.),
 18.10 ifj. és id. Jakó Géza egy parkban padon ülve (12×16 cm),
 18.11 Jakók és Veidemannék u. abban a parkban u. akkor (16×12 cm),
 18.12 A Veidemann család 1934-ben (15,5×105, cm barba tónusú),
 18.13 Veidemann úr felesége vagy leánya (11×15 cm Foto: Walter),
 18.14 Egy tallini kollega portréja (16×23 cm barna tónusú),
 18.15 A Budafoki kertben Jakó, Jakóné és vendégük 1936. (9×12 cm),
 18.16 A Budafoki ház sarkánál Jné, ifj J.? és J. (6×8 cm) 1937.

19.) *A KJM által deknire vont főiskolai etüdök, grafikák:*

- 19.1 Kontúros rajz gipszfejről. JG IV. oszt. tan. (1900. 30×40 cm),
 19.2 + Földomború gipsz virágminta után. JG. I. évf. 1905. (20×24 cm),
 19.3 + Fiatal fejkendős nő portréja 1905. (szén-papír 34×49 cm),
 19.4 Széken ülő fejkendős asszony 1905. (szén-papír 36×51 cm),
 19.5 + Pöttyes kendős idős asszony portré 1906. (szén-papír, 34×49),
 19.6 + Bajszos férfiember portréja 1906. (szén-papír, 34×42 cm),
 19.7 + Fiatal férfi portréja gallérral 1906. (szén-papír, 32×46 cm),
 19.8 + Kalapos ifjú hölgy székkel 1906. (szén-papír, 32×56 cm),
 19.9 + Idős szakállas bajszos ember 1907 (szén-papír, 34×52 cm),
 19.10 + Bajszos öregember portréja 1907. (szén-papír, 32×45 cm),
 19.11 + Álló és ülő férfi aktok 1908. (51×43 cm), szén, papír),
 19.12 + Álló férfi aktok 1908. (szén-papír, 40×60 cm),
 19.13 + Botra támaszkodó férfi hátakt 1908. (szén-papír 30×56 cm),
 19.14 + Pillérre támaszkodó férfi akt 1908. (szén-papír, 38×56 cm),
 19.15 Kabátban ülő férfi 1908. (szén-papír, 38×54 cm),
 19.16 + Ülő férfi aktja tűzfúróval 1908. Befejezetlen (sz-p. 36×56 cm),
 19.17 Ülő férfi akt ölbejtett kézzel 1908. (ceruza-papír, 36×59),
 19.18 Ülő férfi akt leejtett kézzel 1908. (szén-papír, 38×55 Vizsg.)
 19.19 Fiú álló aktja és lábtanulmány 1908. (ceruza-papír, 40×57 cm),
 19.20 Kontúros ülő férfi aktjának vázlata. ? (ceruza-pap., 28×37 cm),
 19.21—24. Betűtanulmányok. 4 db kb. 32×45 cm ceruza-papír),
 19.25.25 Keresztelő medence terve M=1:5 1907. (ceruza-papír, 38×39 cm),
 19.26. Virággyáza való kerti dísz márványból 1908. (c—p., 39×54 cm),
 19.27. Íróasztal-terv M=1:5 1908 (ceruza-aquarell, papír, 52×38 cm),
 19.28. + Forrás építészeti kiképzése (Ilona forrás) 1908. (tus-aquarell, 36×53 cm, távlati kép: 16×12 cm M=1:10.),
 19.29 Buckó 1926 (kisfiú portréja, ceruza-papír, 13×15 cm.)

Megjegyzés: Jakó Gézának — feltehetően — még sok grafikája fog előkerülni, mint pl. az egyelőre csak fényképről ismert alábbiak is.

- 19.20 Anya gyermekével (190?) 9×13 cm offset nyomat „HS” kiadói jel,
 19.21 Leány kosárral ? 8×13 cm offset nyomat „HS” kiadói jel.

+ Az 1986. jan. 4-én megnyílt emlékkiállításon bemutatva!

20.) *Festmények*

- 20.1 + Memnon szobrok a Nílus felett 1901. (36×48 cm olaj-vászon, a KJM. „selejtállományaiból” az évfordulóra restaurálva.
20.2 + Tarka borjú 1928 előtt (55×53 cm olaj-vászon, 54. 59. 1. KJM.)
20.3 + A kis muzsikusz (?) olaj-vászon, 26×49 cm Dr. JE. tulajdona),
20.4 + Észtlány portréja (?) olaj-vászon 32×41 cm, Dr. JE. tul.)

Megjegyzés: Jakó Gézának — feltehetően — még több festménye fog előkerülni, melyek közül az alábbiakról van tudomásunk:

- 20.5 Ádám és Éva a paradicsomban (kb. 80×110 cm olaj-vászon),
20.6 Csendélet virágokkal (kb. 40×60 cm olajvászón) mindkettő a Csehszlovákiai Párkányánán (Sturovo). Hettesheimer Berta szíves közlése.

21.) *Publikációk (önálló kötetek, folyóiratban megjelent szakkikkek):*

- 21.1 Jakó Géza: Mázas cserepek (2 váza és egy tál fényképe) = Magyar Iparművészet 1913. 26. 49. kép. (ezentúl MI).
21.2 „A művész és a szocializmus.” Bp. 1919. ismeretlen helyen megjelent mű, közli a Magyar Életrajzi Lexikon I. 792. Bp. 1967.
21.3 „Tennivalók az iparművészet terén.” Jakó Géza hozzászólása a nyílt vitához = MI. 1919. 3—5.
21.4 Studien über farbige Glasuren = Keramische Rundschau XXXV/5. 69—71. 1927. feb. 3. (ezent: KR)
21.5 Versuche zur Verbesserung der Töpfertone = KR. XXXV/18. 283—285. 1927. máj. 5.
21.6 Keramische Fabrikationsfehler = Müller und Schmidt, Coburg 1926. 86. o.
21.7 + Keramische Materialkunde (Beschreibung für den praktiker Hilfbuch für den Schul- und selbstunterricht (=KR. XXXVI) 33, 36—38: 633—636., 691—692., 707—708., 723—726., és önálló kötetben: = Theodor Steinkopf Verlag Dresden und Leipzig. 1928. 153. o.
21.8 + Rissefreie Töpferglasur = Keramische Rundschau Verlag Berlin, 1929. 36 o.
21.9 Rissefreies Trocknen von Tonen mit hohem Gehalt an kolloider Substanz = KR. XXXVII/36. 611. 1929. júl. 7.
21.10 Versuche mit Mergelton. = KR. XXXIX/6. 79—82. 1931. feb. 5.
21.11 Engoben farben aus dem Arbeitston für Töpferware = KR. L/28. 357—359. 1932. júl. 14.
21.12 + Eesti savitöösturite kasiraamat Riigi Kunsttööstuskooli, Tallin, 1933. 76 o., 24 á.
21.13 + A művész kerámia = MI. 1934. 52—62.
21.14 Az agyagárak ismertetése és gyártása — különös tekintettel az építészeti kerámiaira = Pannónia Debrecen, 1934. 260 o.
21.15 Az agyagipar Bp. 1934. ismeretlen helyen megjelent mű, közli a Magyar életrajzi lexikon I. 792. Bp. 1967.

Megjegyzés: Jakó Gézának — feltehetően — a berlini „Keramische Rundschau” c. folyóiratban még 1930 után is jelentek meg közleményei, és tudjuk, hogy az amerikai „Ceramic Industry” c. folyóirat az angol nyelvterületre is átvett belőlük többet is. = Borszéky F.: Keramische Materialkunde — recenzió az MI. 1928. — 215. oldalán

Kézirat lezárva: Szentés, 1986. február 25-én

Ein vergessener Keramiker in Szentés: Géza Jakó (1886—1943)

Imre Katona—Gábor Rózsa

In der Kunstgeschichte der Stadt Szentés sind die Versuche des Kunstgewerbs sowie der Bildkunst von grösster Bedeutung. Es gab kein städtisches Mäzenatentum, die begabten Künstler waren grösstenteils darauf gezwungen, ihre Kunst an einem anderen Ort zu entfalten. Mit seiner künstlerischen und pädagogischen Laufbahn trägt dazu Beispiele auch Géza Jakó bei, der als Sohn eines Schneidermeisters von dem städtischen Gymnasium und von der Gesellschaft für Geschichte und Archäologie dazu angeregt wurde, die Kunstakademie in der Hauptstadt zu besuchen. Hier konnte er ein staatliches Stipendium erwerben, mit dessen Unterstützung er die Kunstrichtungen des Jahrhundertbeginns kennenlernen und studieren konnte. Unter diesen Richtungen war er nebst seiner Frau Ilona Markstein von der Keramikwerkstatt von Stoke on Trent am meisten beeinflusst. Einig

Monate verbrachten sie beide in einem Grossbetrieb, dann verliessen sie den Zsolnay-Betrieb, um eine selbständige Werkstatt in Budafok zu begründen. Neben dem Lehreramte in der Werkzeichnungsschule hatten sie den Versuch, in der Verzierung und Glasur äusserst reiche Kunststücke von eigenem Stil in geringer Auflage herzustellen. Wegen ihrer Rolle in den Geschehnissen des Jahres 1919 schien es ihnen vorteilhaft zu sein, ab 1923 ihre Tätigkeit im Ausland fortzusetzen. Die beiden arbeiteten 10 Jahre an der Akademie der bildenden Künste in Tallin, wo sie bis zum Jahre 1933 den Lehrstuhl für Keramik begründeten, und nebenbei noch spezielle Keramikstudien unterrichteten. Mit ihren Versuchen gründeten sie eine eigene Schule in Tallin.

Nach ihrer Heimkehr waren sie schon nicht mehr in der Lage, in der heimischen Keramik Erfolge aufzeigen zu können. Jakó unterrichtete Silikatchemie und Stofflehre an der Akademie für Kunstgewerbe, seine Frau richtete zu Hause eine Dekorwerkstatt vom guten Ruf ein. Diese Werkstatt wurde von ihren Schülern auch nach dem Tode von Jakó 1943 weiter besucht, aber in den Notsjahren bekam es keinen Meister mehr.

Das Interesse für die Keramiken von Jakó wurde einerseits durch die Forschung der Ortsgeschichte in Szentes, andererseits aber durch jenen glücklichen Umstand erweckt, dass die in Estland geborene Enkeltochter des Künstlerpaars, Dr. Éena Jakó mehr als fünfzig Kunststücke im dem Elternhaus bewahren konnte. Zum Zwecke einer wissenschaftlichen Untersuchung über gab sie uns die Bücher der Werkstatt, die Pläne, die Patentbeschreibungen, sowie die handschriftliche Niederschreibung aller Experimente.